

Beheersplan

Bedevaartcomplex Onze-Lieve- Vrouw van de Ossenweg, te Zoutleeuw

 steenmeijer architecten

Copyright © Kerkfabriek Sint-Leonardus, Lokaal bestuur Zoutleeuw, Steenmeijer Architecten BV en Archivaria.

Gebruik van dit document valt onder de strikte beperkingen van het auteursrecht; in het bijzonder wordt er gewezen op de verplichting de bron uitdrukkelijk te vermelden bij het aanhalen van resultaten uit dit document.

Alle foto's en tekeningen in dit document zijn, tenzij anders vermeld, gemaakt door Archivaria.

Antwerpen, september 2021

Bedevaartcomplex O.L.V. van de Ossenweg te Zoutleeuw

Beheersplan

ONDERWERP:	Bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg Runkelenstraat z.n. te 3440 Zoutleeuw Vlaams-Brabant
BEHEERSPLAN OPGEMAAKT DOOR:	Steenmeijer architecten bv Kleine Pieter Potstraat 21 2000 Antwerpen T 03 225 26 40 info@steenmeijer.be
IN SAMENWERKING MET:	Archivaria Carlo De Caluwé Karolien Janssens Zwaluwstraat 17a Boekenberglei 23/403 9340 Lede 2100 Deurne
OPDRACHTGEVER:	Kerkfabriek Sint-Leonardus Dekenij-Markt 2 3440 Zoutleeuw
SUBSIDIËRENDE OVERHEID:	Agentschap Onroerend Erfgoed Dirk Boutsgebouw Diestsepoort 6 bus 94 3000 Leuven
DATUM:	september 2021

Inhoudsopgave

In overeenstemming met artikel 8.1.4 van het onroerend erfgoedbesluit van de Vlaamse regering betreffende de uitvoering van het Decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014 en latere aanvullingen en wijzigingen, omvat dit beheersplan de volgende elementen:

1	Identificatie en afbakening van het beoogde goed	7
1.1	Aanleiding en doel	7
1.2	Afbakening en administratieve gegevens	8
1.3	Beschermingen	9
1.4	Voorstelling van de site.....	10
2	Historische nota	12
2.1	Chronologie	12
2.2	De Ossenweg	13
2.3	De bouwgeschiedenis van de kapel	15
2.3.1	Exterieur.....	15
2.3.2	Interieur	25
2.4	De bouwgeschiedenis van het hoevecomplex	35
3	Beschrijving en inventaris van de erfgoedelementen.....	38
3.1	Kapel	38
3.1.1	Exterieur – gevels.....	38
3.1.2	Interieur	49
3.2	Schuur.....	67
3.2.1	Exterieur.....	67
3.2.2	Interieur	69
3.3	Buitenruimte.....	74
4	Waardestelling	80
4.1	Erfgoedwaarden	80
4.2	Aanvullende erfgoedwaardering beheersplan.....	81
5	Beheersvisie en doelstellingen	82
6	Beheersmaatregelen	85
6.1	Doelstellingen en maatregelen	85
6.2	Overzicht.....	90
7	Opvolging en evaluatie	92

8	Bijlagen	93
8.1	Lijst van cultuurgoederen	94
	Algemeen.....	94
	Lijst cultuurgoederen.....	95
8.2	Bibliografie.....	99
	Archiefbronnen.....	99
	Internetbronnen	99
	Literatuur	100
	Andere	100
8.3	Inspectierapport Monumentenwacht 2014.....	101

1 Identificatie en afbakening van het beoogde goed

1.1 Aanleiding en doel

Het beheersplan heeft tot doel om het behoud en het beheer van het bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg te Zoutleeuw (bestaande uit een kapel, met aanpalende kluizenaarswoning, poortgebouw, gaanderij, Mariatuin en dwarsschuur) te bepalen voor een periode van vierentwintig jaar.

Voor het behoud en het beheer van de kapel wil de kerkfabriek nadenken over de ambities op langere termijn en dit concretiseren in een beheersplan. Samen met de ontwerper willen ze gaan vastleggen welke werkzaamheden waar en wanneer nodig zijn om het beschermde monument zo optimaal mogelijk te bewaren voor de toekomst. Belangrijke punten zijn onderhoudswerken en instandhoudingswerken en het opwaarderen van het onroerend erfgoed.

Een visie voor het gebruik van het gebouw werd in 2017 uitgeschreven in een kerkenbeleidsplan. Dit plan stelt dat de kapel en de omliggende site bewaard moeten blijven als een plek voor de eredienst. De beschermde site is zeer waardevol omwille van de nog levende Mariale devotie en de bedevaarten en processies, die er jaarlijks plaatsvinden. Het binnenplein wordt in de zomer gebruikt voor openluchtmissen.

1.2 Afbakening en administratieve gegevens

Adres:

Runkelenstraat zn, 3440 Zoutleeuw, Vlaams-Brabant.

Kadastrale gegevens: afd. 1, sectie D, perceel 0204/00B0000 (bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg: kapel en kluis) en 0203/00D000 (dwarsschuur).

Eigenaar:

De Onze-Lieve-Vrouwekapel van de Ossenweg met schuur is eigendom van de Kerkfabriek Sint-Leonardus.

Afbakening:

De afbakening omvat het perceel van het bedevaartcomplex met kapel, binnenplein en dwarsschuur (zie plan).

Gewestplan:

Voor Zoutleeuw is het gewestplan Tienen-Landen (24) met Koninklijk Besluit van 24 maart 1978 van toepassing. Het afgebakende gebied bevindt zich in een woongebied met landelijk karakter omgeven door landbouwgebied.

BPA/RUP:

Er is geen BPA of RUP van toepassing.

1.3 Beschermingen

Beschermd monument:

De kapel en de aansluitende woning van het bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg, zijn beschermd als monument bij MB van 3 april 1995 omwille van de historische en artistieke waarde.¹

Uitbreiding beschermingsbesluit:

Bij MB van 23 februari 2005 werd de bescherming uitgebreid met de dwarsschuur. Deze bescherming vond plaats omwille van de historische waarde.²

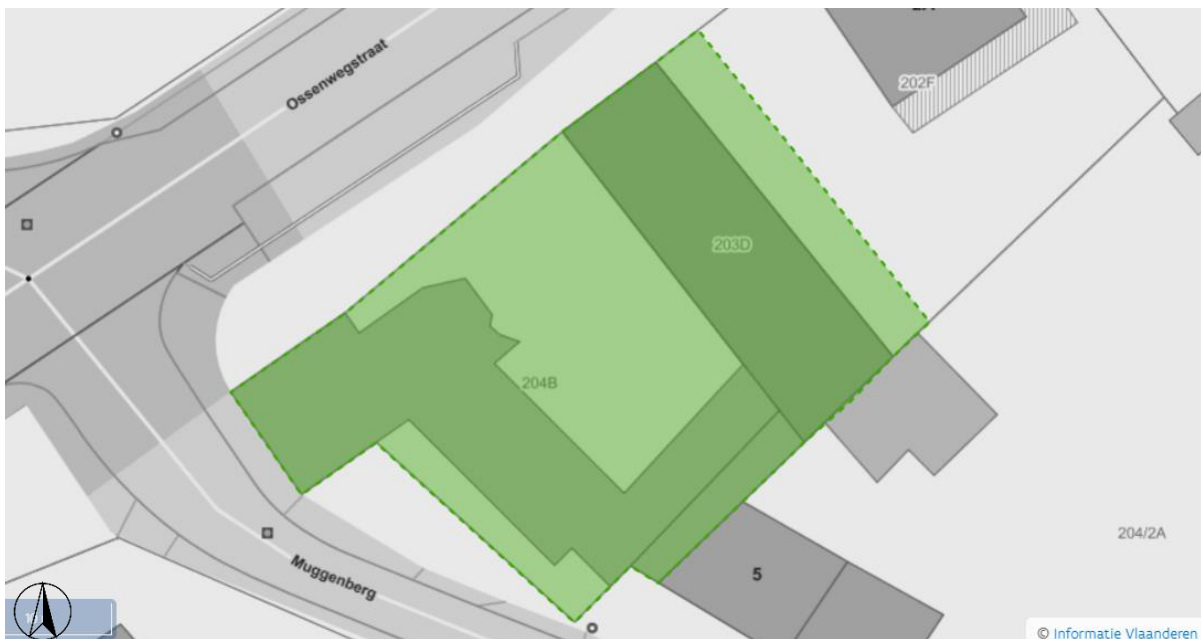

Fig. 1: Aanduiding bescherming van de site als monument en tevens de afbakening van het beheersplan (Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/43168> (Geraadpleegd op 25-04-2020)).

Het bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg is vastgesteld als **bouwkundig erfgoed** op de inventaris van het Onroerend Erfgoed, op 28 november 2014.³

Het bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg is onderdeel van het **landschappelijk geheel 'Kasteeldomein van Duras en omgeving'** op de inventaris van het Onroerend Erfgoed.⁴

¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: *Bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Osseweg: kapel en kluis* [online] <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/253> (Geraadpleegd op 09-08-2019)

² Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: *Bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Osseweg: dwarsschuur* [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/259> (Geraadpleegd op 09-08-2019)

³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021, Vastgesteld bouwkundig erfgoed: *Onze-Lieve-Vrouwekapel* [online]: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/33346> (Geraadpleegd op 25-01-2021).

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Kasteeldomein van Duras en omgeving* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/135125> (Geraadpleegd op 25-01-2021).

1.4 Voorstelling van de site

Fig. 2: Kapel met erachter de dwarsschuur op de Runkelenstraat.

Fig. 3: Binnenkoer met links de dwarsschuur en rechts de kapel met kluis.

Fig. 4: Kapel en kluis langs de Muggenberg.

Fig. 5: Zicht op de dwarsschuur.

2 Historische nota

2.1 Chronologie

1536-1538	Ontstaan van de kapel
1610	Uitbreiding met beuk
1632	Uitbreiding met kluis
1722	Oprichten aanpalende woning onder de Dalscholieren
Eind 18 ^{de} eeuw	Oprichten hoevecomplex
1784	Sluiting en openbare verkoop van de kapel
1842	Heropening kapel
2 ^{de} helft 19 ^{de} eeuw	Afbraak hoeve langs de Ossenweg
1903	Uitbreiding van de kapel naar de aanpalende woning
Jaren 1950	Verdere uitbreiding kapel naar aanpalende woning, inrichting binnenplaats, afbraak varkensstallen.
Jaren 1960	Herinrichting kapel n.a.v. Tweede Vaticaans Concilie
1991	Nieuwe openluchtkapel

2.2 De Ossenweg

De Ossenweg kreeg zijn naam van de ossenstal die hier in de 14de eeuw stond en door de landbouwers uit de streek gebruikt werd. De kapel met bedevaartcomplex ontwikkelde zich in de loop van de 16de eeuw aan de Ossenweg nadat er een beeldje van Maria in een nabijgelegen veld gevonden werd. De kapel werd dominant ingeplant op een heuvel, trok al snel meerdere pelgrims aan, en lag zo aan de basis van het gehucht Ossenweg. De vrij snelle komst van al deze pelgrims heeft veel te maken met het feit dat de stad Zoutleeuw toen een bedrijvig regionaal centrum was. Sint-Leonardus, de patroon van de parochiekerk, trok veel bedevaarders aan.⁵

Zoals zichtbaar op de kaart van de Ferraris (1771-1778) en de midden-19de-eeuwse kaart van Vandermaelen bestond de omgeving rondom de kapel zeer lang voornamelijk uit akkers en weilanden, en was de bebouwing zeer schaars en verspreid. Vandaag zien we haast enkel recente gebouwen in de omliggende straten.

Fig. 6: Historische kaart van de Ferraris, periode 1771 – 1778, ingezoomd op het gehucht Ossenweg. (Geopunt Vlaanderen, <http://www.geopunt.be/>, geraadpleegd op 20-08-2019).

⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Osseweg [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/43168> (Geraadpleegd op 07-11-2019)

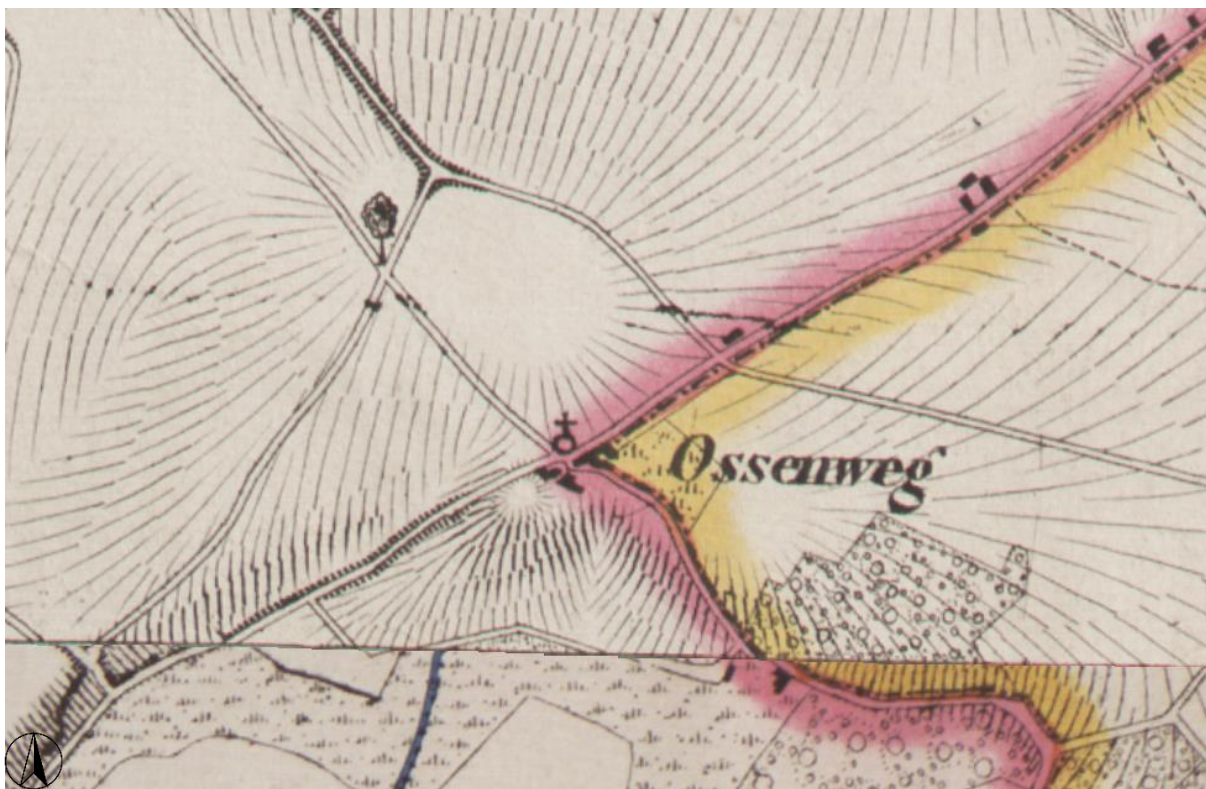

Fig. 7: Historische kaart van Vandermaelen, periode 1846-1854, ingezoomd op het gehucht Ossenweg. (Historische kaarten, <http://www.geopunt.be/>, geraadpleegd op 20-08-2019).

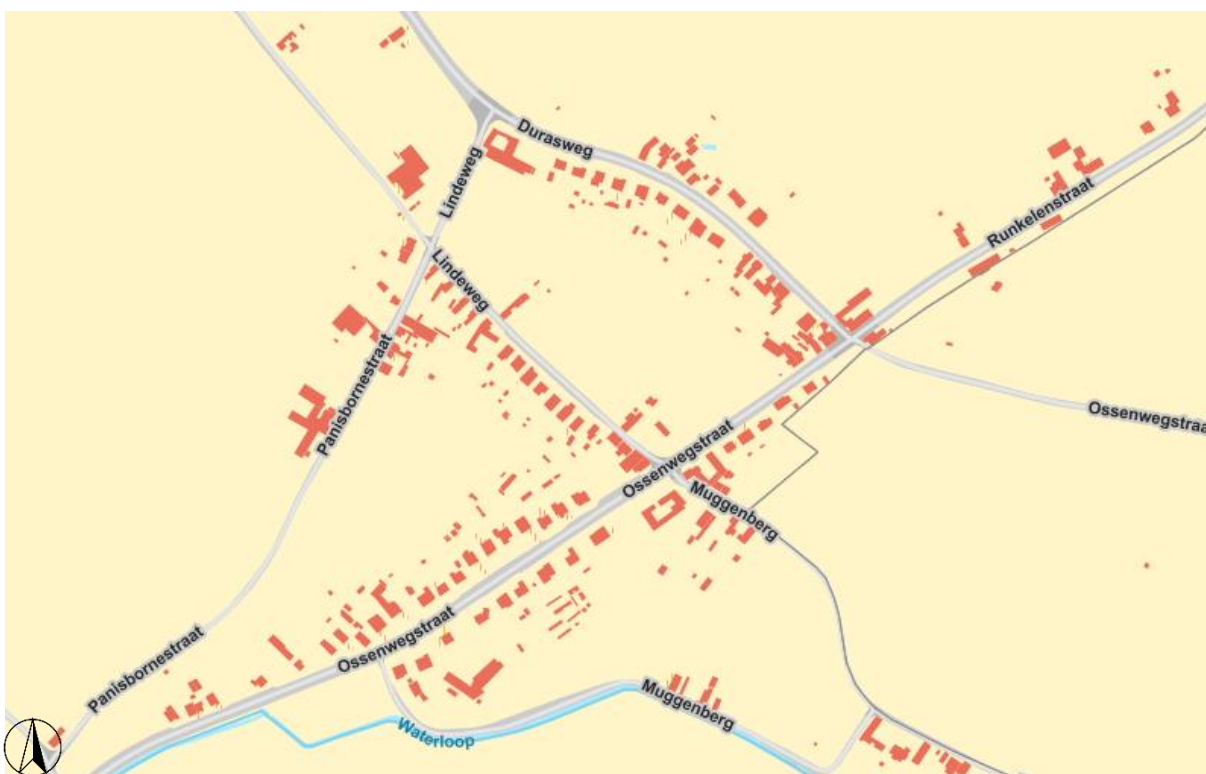

Fig. 8: Huidige kadastrale kaart. (Geopunt Vlaanderen, <http://www.geopunt.be/>, geraadpleegd op 20-08-2019).

2.3 De bouwgeschiedenis van de kapel

2.3.1 Exterieur

2.3.1.1 Ontstaan (1536-1538)

Volgens de legende zou begin 16de eeuw een Mariabeeldje door ossen uitgeploegd geweest zijn op een stuk land, dichtbij waar de kapel zich nu bevindt. Het beeldje werd opgehangen aan een eikenboompje naast de Ossenweg. Het beeldje werd vereerd door de bewoners van de buurt, maar al snel kwamen ook mensen van verder afgelegen plaatsen. Zeker nadat iemand op wonderbaarlijke manier genezen was, namen de offergiften meer en meer toe.

Dankzij de offergiften van de bedevaarders kon in 1536 – 1538 een kapel gebouwd worden, waarin het Mariabeeldje beter vereerd kon worden. Het huidige koor komt vermoedelijk nog overeen met deze kleine kapel.⁶

Fig. 9: De Onze-Lieve-Vrouwekapel met vooraan het koor, met de hoger beuk, links achteraan de woning van de Dalscholieren, foto uit 1977. (KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27036>, geraadpleegd op 20-08-2019).

⁶ VAN ROEY, L., *Onze Lieve Vrouw van den Ossenweg te Zoutleeuw*, Drukkerij Karel Peeters, Groote Merckt, Zoutleeuw, 1913, 6-9.

2.3.1.2 Uitbreiding met beuk (1610)

De verering van Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg nam gedurende de 16de eeuw toe, waarbij aanzienlijke giften aan de kapel gedaan werden. Hierdoor kon in het begin van de 17de eeuw de kapel vergroot worden. Het bestuur van Zoutleeuw stond hier mee achter en stemde toe om een deel van de openbare weg voor deze vergroting in te nemen. De huidige beuk werd toen gebouwd, en de vroegere kapel ging als koor dienen.

Vermoedelijk gebeurde dit in de eerste jaren na 1600, omdat in 1610 het altaar van de kapel gewijd werd door een zekere Jan Berwaerts, kanunnik van Zoutleeuw en landdeken van het district. Enkele jaren later werden ook nog de twee zijaltaren geplaatst en gewijd op 7 september 1617 door de aartsbisschop van Mechelen. De kapel werd zo een belangrijke kapel met drie altaren. De pastoor van Zoutleeuw en twee wereldlijke bestuurders hadden er toezicht over.⁷

2.3.1.3 Uitbreiding met kluis (1632)

In 1632 werd de kapel ook uitgebreid met een kluis, waarin een kluizenaar woonde, die met het onderhoud en de bewaking van de kapel was belast. Een priester verbleef nog niet bij de kapel, maar wel is het zeker dat vanaf 1610, toen het hoogaltaar gewijd werd, de eredienst werd uitgeoefend.⁸

2.3.1.4 Herstellingen en optrekken aanpalende woning onder de Dalscholieren (1722)

In 1689 werd tussen de magistraat van Zoutleeuw en de Dalscholieren een overeenkomst gesloten, waarbij de kapel van de Ossenweg met inkomsten en goederen werd afgestaan aan de Dalscholieren op voorwaarde dat zij de kerkelijke diensten vervulden. De kluizenaar moest toen zijn woonst verlaten om één van de Dalscholieren te huisvesten.⁹

De Dalscholieren zorgden in de eerste plaats voor het herstel van de kapel, die in 1705 werd geplunderd en beschadigd door de geallieerde troepen die toen Brabant bezetten tijdens de Spaanse Successieoorlog (1701-1713). Vermoedelijk werden toen de langse gevels heropgebouwd, aangezien de speklagen boven de waterlijst niet verder doorlopen.¹⁰

Verder lieten ze ook in 1722 de aanpalende woning bouwen voor de Dalscholieren, aan de oostzijde van de kapel. Of de kluis uit 1638 toen volledig werd gesloopt, ofwel (deels) opgenomen werd in de huidige bouw is niet duidelijk. In het laatste geval zou de kluis dan het lage noordelijke volume betreffen, aangezien het verschil in dakvolume kan wijzen op een opbouw in twee verschillende bouwfasen. De barokke deuromlijsting sluit alvast wel aan bij de datering van 1722. Voor de bouw van het nieuwe

---

⁷ *Ibidem*, 9-10.

⁸ *Ibidem*, 10 en Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Osseweg [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/43168> (Geraadpleegd op 06-08-2019).

⁹ VAN ROEY, L., *Onze Lieve Vrouw van den Ossenweg te Zoutleeuw*, 11.

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Osseweg [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/43168> (Geraadpleegd op 06-08-2019).

volume zou gebruik gemaakt zijn van blauwe steen van de gesloopte kapel van 'Castelbergh'.¹¹ Op de kaart van de Ferraris is echter nog geen aanpalende woning te bespeuren.

Kleine herstellingen volgden in 1727 aan het klokkentorentje en in 1742 aan het dak. Rond het jaar 1751 werden vermoedelijk ook de rondboogvensters in het koor en de beuk geplaatst. Dit zou samenvallen met de herinrichting van het interieur.¹²

Fig. 10: De barokke inkom naar de woning van de Dalscholieren uit 1722. Het spitsboogvenster dateert vermoedelijk van 1903 toen deze ruimte bij de kapel gevoegd werd. (KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27036>, geraadpleegd op 20-08-2019).

¹¹ *Idem.* VAN ROEY, L., *Onze Lieve Vrouw van den Ossenweg te Zoutleeuw*, 12.

¹² Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Osseweg [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/43168> (Geraadpleegd op 06-08-2019).

Fig. 11: De Onze-Lieve-Vrouwekapel van de Ossenweg op kaart van de Ferraris uit 1771-1778. De kluizenaarswoning uit 1722, aanpalend aan de kapel, is niet duidelijk zichtbaar of niet opgetekend. Een haag ommuurt de site. (Geopunt Vlaanderen, <http://www.geopunt.be/> (geraadpleegd op 20-08-2019).

Fig. 12: De zuidgevel van de kapel, met de woning van de Dalscholieren tegen het koor gebouwd. (KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27036>, geraadpleegd op 20-08-2019).

2.3.1.5 Sluiting en openbare verkoop (1784)

Samen met het klooster van de Dalscholieren werd de kapel in 1784 onder de Oostenrijkse keizer Jozef II gesloten. Tijdens de Franse Republiek werd ze met de aangrenzende woning openbaar verkocht aan een zekere priester Arnold Coenen, die zich in de vroegere woning van de Dalscholieren vestigde. Dankzij Coenen bleven de gebouwen van de ondergang gespaard. Na zijn dood was de kapel achtereenvolgens in eigendom van een zekere Sophie Wunsch en Sophie-Marie van Aken. Sinds 1890 is de kapel eigendom van de kerkfabriek St.-Leonardus van Zoutleeuw.¹³

2.3.1.6 Heropening kapel (1842)

Met de toelating van kardinaal Sterckx van Mechelen vond de heropening van de kapel plaats in 1842. Sindsdien werd ze bediend door de onderpastoor van Zoutleeuw.

De situatie op de kaart van P.C. Popp (uit de periode 1842 - 1879) geeft dezelfde situatie weer als die op het kadasterplan uit 1830, en komt ook overeen met de situatie op de Atlas Der Buurtwegen (1843-1845), de kaart van Vandermaelen (circa 1850)¹⁴, en een topografische kaart, opgemaakt door de officieren van het Krijgsdepot uit 1871.¹⁵ Het volume van de kapel is zichtbaar, alsook de aanpalende woning, en het hoevecomplex aan de straat, dat vermoedelijk op het einde van de 18de eeuw gebouwd werd (zie hiervoor de bouwgeschiedenis van het hoevecomplex).

Fig. 13: De Onze-Lieve-Vrouwekapel van de Ossenweg met hoevecomplex op kaart van Popp, uit de periode 1842 - 1879. (Historische kaarten, <http://www.geopunt.be/>, geraadpleegd op 20-08-2019).

¹³ VAN ROEY, L., *Onze Lieve Vrouw van den Ossenweg te Zoutleeuw*, 14. VANDEPUT, E., *Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg en de kapellen van Groot-Zoutleeuw*, Zoutleeuw, 1996, 14-15.

¹⁴ Historische Kaarten, <http://www.geopunt.be/> (geraadpleegd op 08-08-2019).

¹⁵ Cartesius, <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/> (geraadpleegd op 08-08-2019).

2.3.1.7 Beeldmateriaal exterieur van de kapel (eind 19de eeuw – begin 20ste eeuw)

Uit de vroege 20ste eeuw bestaan er verschillende postkaarten, die een beeld geven van de toenmalige kapel. Aan de kapel sloot toen nog een muurtje aan, dat in 1955 zou vervangen worden door de huidige omheining. Achter het muurtje is een deel van de schuur zichtbaar. Van het hoevegebouw achter het koor van de kapel, zoals zichtbaar op de kaart van Popp, is er al geen sprake meer.

Fig. 14: Links: Foto uit eind 19de – begin 20ste eeuw van de Kapel Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg, zicht van op de Ossenweg. Er was toen nog een muur links van de kapel. (UGent, Léau Chapelle de l'Ossenweg, <https://lib.ugent.be/catalog/rug01:000986552>). Rechts: Foto tijdens een jubelmis voor de kapel. Achteraan zijn de muur en de schuur zichtbaar. (UGent, Kapel te Zout-Leeuw, <https://lib.ugent.be/catalog/rug01:000986547>).

Fig. 15: Postkaart Kapel Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg, zicht vanuit de Muggenberg, 1910 - 1920 (Verzameling dhr. Peeters, Zoutleeuw).

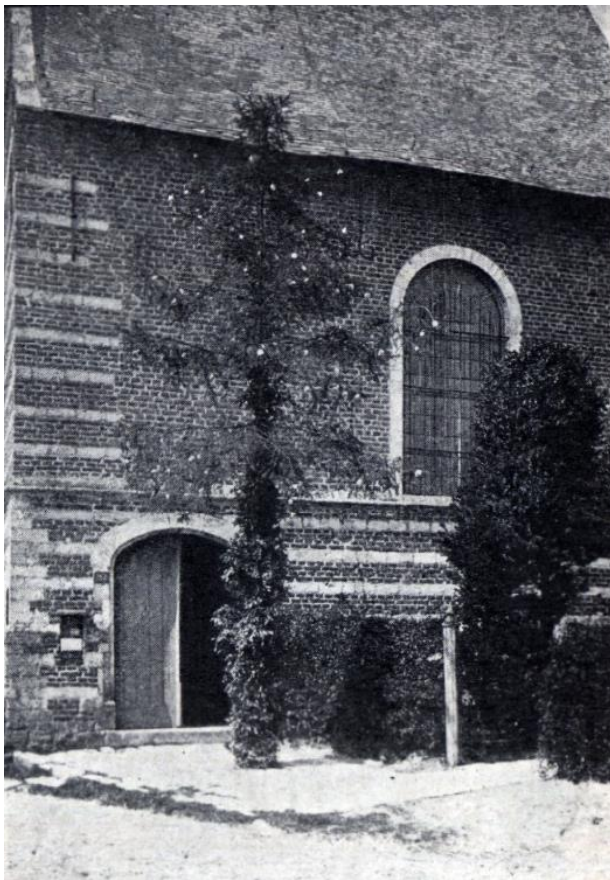

Fig. 16: Foto uit het einde van de 19de eeuw - begin 20ste eeuw van de inkom van de kapel. De perkjes links bij de inkom van de kluis waren toen nog niet ommuurd zoals heden het geval is. (UGent, Chapelle de l'Ossenweg, <https://lib.ugent.be/catalog/rug01:000986551>).

2.3.1.8 Uitbreiding van de kapel naar de aanpalende woning (1903)

In 1903 werd de woning van de Dalscholieren gedeeltelijk bij de kapel gevoegd, zodat de kapel met een dwarschip werd uitgebreid. Uit dit jaar dateren daarom vermoedelijk de spitsboogvensters in deze vleugel (zie figuur 10).

2.3.1.9 Uitbreiding kapel en inrichting binnenplaats (jaren 1950)

In de jaren 1950 werden diverse 'verfraaiingswerken' uitgevoerd: de kapel werd nogmaals verruimd ten koste van de woning van de Dalscholieren en de binnenkoer werd ingericht voor openluchtmissen. De oude bakstenen afsluitingsmuur naar de binnenplaats werd hierbij vervangen door een smeedijzeren hek met poort tussen bakstenen pijlers. De kapel kreeg in deze periode ook enkele nieuwe glas-inloodramen. De Mariagrot in cementrustiek dateert vermoedelijk ook uit deze periode.

2.3.1.10 Verplaatsen hoogaltaar naar koor (1965)

Als gevolg van het Tweede Vaticaans Concilie werd na 1965 het hoogaltaar tegen de achterste muur van het koor opgesteld, waarbij de deur in de achterste wand werd dichtgemetseld. De aftekening is vandaag nog zichtbaar.¹⁶

Fig. 17: Foto uit 1977 van de kapel, de dwarsschuur en de nieuwe omheining (KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27036>, nr. M254482).

¹⁶ VANDEPUT, E., *Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg en de kapellen van Groot-Zoutleeuw*, Zoutleeuw, 1996, 16 - 19.

Fig. 18: Links: detail van de dichtgemetselde deur in het koor, foto uit 1977. (KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27036>), Rechts: plan van de gevels van de kapel, opgemaakt door architect Arm. Demey, in 1969. De vroegere deur staat niet opgetekend (KAZ, Gevel- en dakherstellingen jaren '60, Kapel van de Ossenweg).

2.3.1.11 Plaatsing centrale verwarming (1982)

Uit 1982 dateren verbouwingsplannen voor de aanpassing van de verwarmingsruimte naast de calvarie uitgaand op de binnenkoer. De verbouwingsplannen zijn echter maar deels uitgevoerd, enkel de installatie binnenin werd vernieuwd en er werd een schouw toegevoegd.

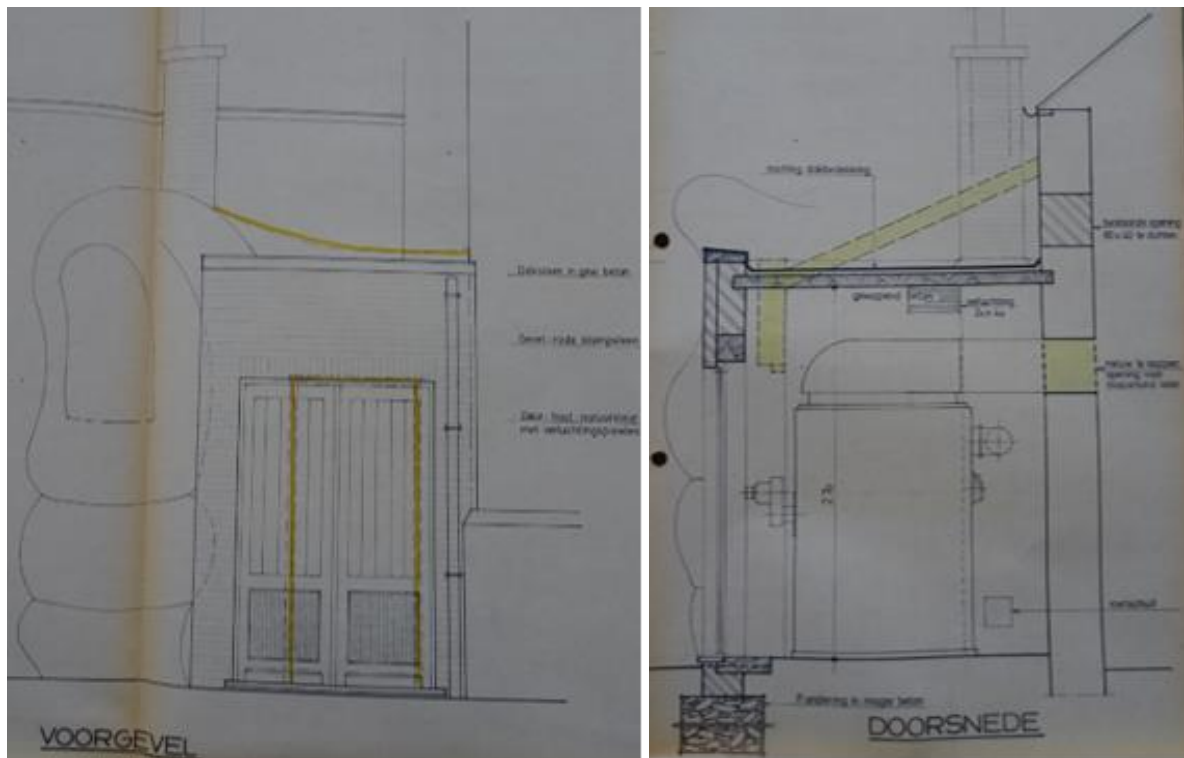

Fig. 19: Gedeeltelijk uitgevoerde aanpassingswerken aan de verwarmingsruimte, plan opgemaakt door P. Strijkmans in oktober 1982. Enkel de installatie binnenin werd vernieuwd en er werd een schouw toegevoegd (KAZ, verwarmingsinstallatie 1982, kapel van de Ossenweg).

2.3.2 Interieur

2.3.1.12 Ontstaan (1536-1538)

De kapel is ontstaan in 1536-1538. Deze kwam toen vermoedelijk overeen met het volume van het huidige koor. In het toen houten gewelf van het koor zou in 1538 een opschrift geschreven zijn, dat verwees naar de bouw van de kapel:

“1538
Anno XXXVIII ter eere Mariam daets vaer
Is dit cappelleken hier opgesteld,
Daer geschiede menigh mirakel in 't openbaer
Aen een eicken boomken in dit velt”¹⁷

Dit gewelf werd in 1751 echter verwijderd.

2.3.1.13 Interieurelementen uit de 17de eeuw

Circa 1610 werd de kapel uitgebreid met het huidige schipvolume. Hierbij hoorde de nodige inrichting. Met name dient hier de huidige apostelbank uit 1613 vermeld te worden. Hierop staan Christus en zijn twaalf apostelen afgebeeld. Christus draagt als *salvator mundi* een wereldbol en de apostelen zijn te identificeren aan de hand van hun naam die onder de tekening staat geschreven en hun attributen.¹⁸

Fig. 20: Apostelbank uit 1613 ter hoogte van de oksaalbalustrade. Gemaakt uit eik en beschilderd met olieverf, foto uit 1977. (KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27066>.)

¹⁷ VAN ROEY, L., *Onze Lieve Vrouw van den Ossenweg te Zoutleeuw*, 7.

¹⁸ VANDEPUT, E., *Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg en de kapellen van Groot-Zoutleeuw*, 19.

In de periode 1651-1675 volgde de biechtstoel, die heden ook nog aanwezig is.

Fig. 21: Biechtstoel uit 1651-1675, foto uit 1977 (KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27048>).

Verschillende kunstschaten dateren eveneens uit de 17de eeuw Zo is er bijvoorbeeld het schilderij met *de Aanbidding der Herders* van een onbekende schilder boven het hoofdaltaar en zijn er nog 17de- en 18de-eeuwse heiligenbeelden aanwezig.¹⁹

2.3.1.14 Interieurelementen uit de 18de eeuw

In 1722 werd onder de Dalscholieren de aanpalende woning opgericht. Zij zorgden in de periode 1751 ook voor een renovatie van het interieur. Het huidige plafond in het koor werd toen geplaatst. Op het gestucte spitsbooggewelf van het koor bevindt zich nog een wapenschild met het opschrift “F.B.S.D.D.”

¹⁹ VANDEPUT, E., *Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg en de kapellen van Groot-Zoutleeuw*, 19.

en het jaartal 1751. "F.B.S.D.D." zou verwijzen naar een zekere Franciscus Bartholomeus Schoenaerts.²⁰ Mogelijk dateert uit deze periode ook de eiken communiebank.

Verder werd in 1765 door de Dalscholieren een nieuw hoofdaltaar geplaatst met het chronogram "*s/lt LaVs aC DeCor VlrgInl Marlae*". In 1910 werden hier aanpassingen aan gedaan. De altaartafel dateert uit de jaren 1960.²¹

Fig. 22: De communiebank uit 1751-1800, foto uit 1977 (KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27054>).

²⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Osseweg [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/43168> (Geraadpleegd op 06-08-2019); VANDEPUT, E., *Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg en de kapellen van Groot-Zoutleeuw*, 14.

²¹ VAN ROEY, L., *Onze Lieve Vrouw van den Ossenweg te Zoutleeuw*, Drukkerij Karel Peeters, Groote Merckt, Zoutleeuw, 1913, 11-12; KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27046> (Geraadpleegd op 20-08-2019).

Fig. 23: Links: Het wapenschild met jaartal 1751, foto uit 1977 (KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27036>). Rechts: Het hoofdaltaar uit 1765, foto uit 1977 (KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27046>).

2.3.1.15 Uitbreiding van de kapel naar de aanpalende woning (1903)

Om de toevloed van bedevaarders beter te kunnen opvangen werd in 1903 de kapel ter hoogte van het koor uitgebreid met een deel van de aangrenzende woning, dat voor de Dalscholieren in 1722 was gebouwd. Hierbij werd de grote opening in de zuidelijke koormuur gemaakt naar het huidige dwarschip en werd het gewelf in het dwarschip aangebracht.

Het koor en de beuk werden wellicht in dit jaar in neogotische stijl heringericht. Van de neogotische muurschilderingen blijft vandaag niets meer bewaard.²² Historische foto's van de zijaltaren geven hiervan wel nog een beeld.

²² Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Osseweg [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/43168> (Geraadpleegd op 20-08-2019); VAN ROEY, L., *Onze Lieve Vrouw van den Ossenweg te Zoutleeuw*, Drukkerij Karel Peeters, Groote Merckt, Zoutleeuw, 1913, 13-16.

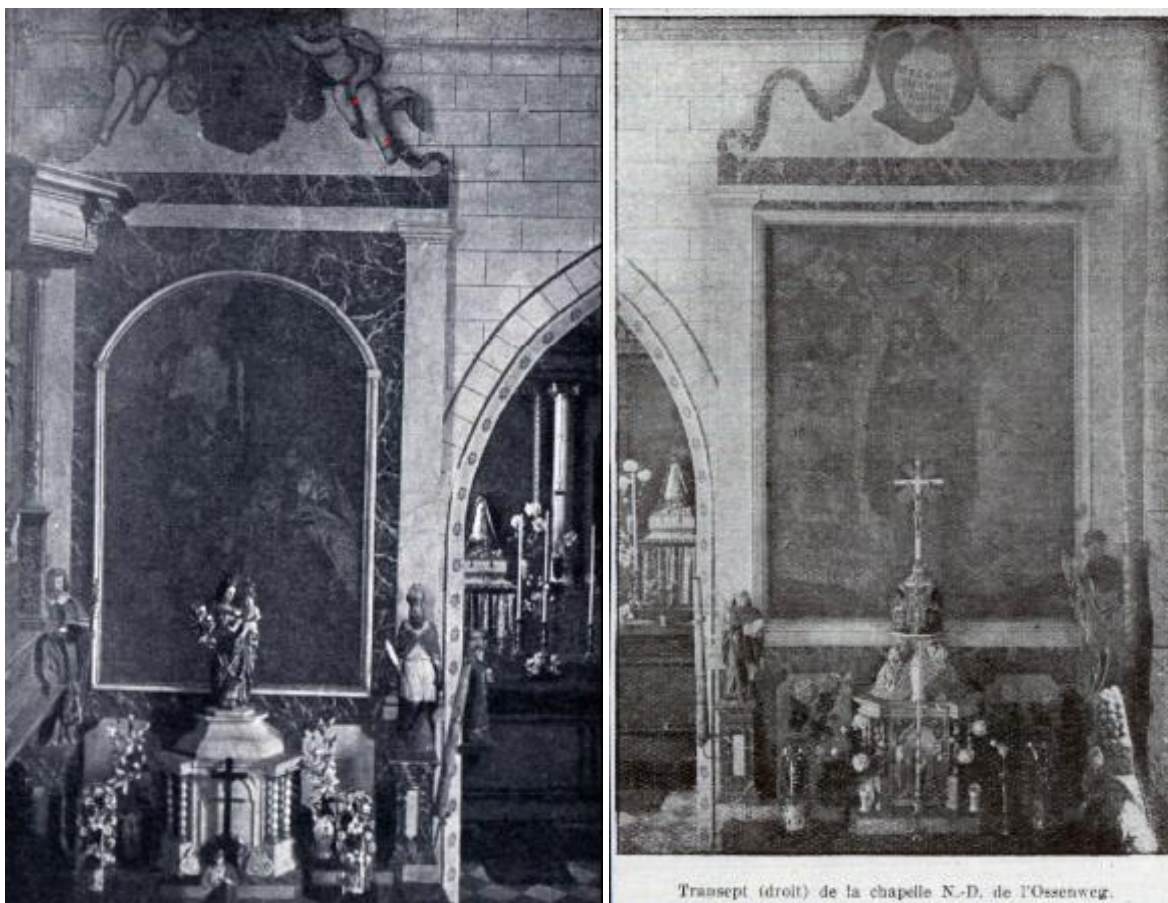

Fig. 24: Foto's uit begin 20ste eeuw van de kapel, afkomstig uit een krantenartikel. (UGent, Léau. Transept (gauche) de la chapelle de N.-D. De l'Ossenweg, <https://lib.ugent.be/catalog/rug01:000986549>; en Transept (droit) de la chapelle N.-D. De l'Ossenweg, <https://lib.ugent.be/catalog/rug01:000986550>).

2.3.1.16 Herstellingswerken en verdere uitbreiding (jaren 1950)

In de jaren 1950 werden verschillende 'verfraaiingswerken' uitgevoerd. Uit 1952 dateert bijvoorbeeld het glas-in-loodraam in de noordwand van het koor, dat gemaakt werd door glazenier J. Hermans. In 1954 volgden het glas-in-loodraam in de noorder- en zuidermuur van het schip, en uit 1955 dateert het glas-in-loodraam in de westmuur van het schip door Ri. Coëme.²³

²³ KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27070>, <http://balat.kikirpa.be/object/27069>; <http://balat.kikirpa.be/object/27072>; <http://balat.kikirpa.be/object/27073> (Geraadpleegd op 20-08-2019).

Fig. 25: Links: Glas-in-loodraam in de westmuur van het schip uit 1955, door Ri. Coëme, foto uit 1977 (KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27073>); Rechts: Glas-in-loodraam met als onderwerp “OLVrouw van de Osseweg”, door glazenier J. Hermans uit 1952 (in noordzijde van koor (KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27069>)).

In 1958 werd ook de laatste travee van het dwarsschip bij de ruimte gevoegd. De ruimte, die voordien dienstdeed als spreekkamer, werd geopend met een grote boog. Ook de sacristie werd toen ingericht.

Ook werd in dit jaar het gewelf van het schip, dat toen ernstig aangetast was, verstoppt achter een verlaagd plafond. Het dak zelf werd geschraagd door een zware eiken pijler. Hierdoor werd het zicht op de apostelbank verstoord.

Fig. 26: Foto uit 1977 met zicht op het uitgebreide dwarsschip, achteraan de toegang tot de sacristie en rechts achteraan de biechtstoel (KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27036>).

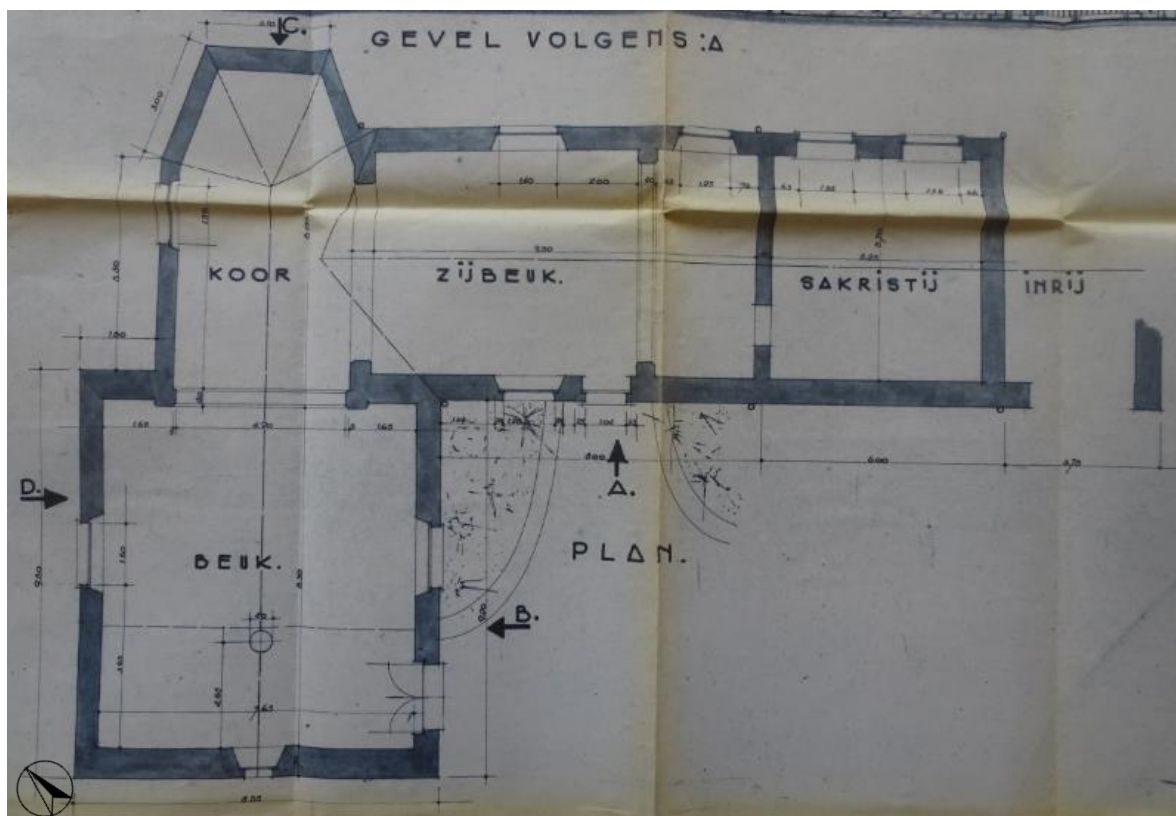

Fig. 27: Grondplan van de kapel, opgemaakt door architect Arm. Demey, in 1969 (KAZ, Gevel- en dakherstellingen jaren '60, Kapel van de Ossenweg).

Fig. 28: Foto uit 1977 van het interieur van de kapel met de steunbalk en het verlaagd plafond uit 1958 (KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27036>).

2.3.1.17 Herinrichting als gevolg van het Tweede Vaticaans Concilie (jaren 1960)

Omwille van de liturgische vernieuwing na 1965 werd het hoogaltaar tegen de achterste muur opgesteld. Voor deze verplaatsing van het altaar moest de deur in de achterste wand dichtgemetseld worden. De biechtstoel werd eveneens verplaatst tot op de dichtgemetselde ingang van de kelder van de vroegere kluizenaarswoning.²⁴ Ook werden in deze periode alle wanden witgeschilderd, waarbij de neogotische interieurschilderingen verdwenen.

²⁴ VANDEPUT, E., *Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg en de kapellen van Groot-Zoutleeuw*, 16 – 17.

Fig. 29: Foto uit 1977 van de kapel. Het interieur is soberder en wit geschilderd (KIKI-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27036>, nr. M254486).

2.3.1.18 Inrichting centrale verwarming (1982)

Uit 1982 dateren vervolgens verbouwingsplannen voor de aanpassing van de verwarmingsruimte naast de calvarie uittevend op de binnenkoer. De verbouwingsplannen zijn echter maar deels uitgevoerd, enkel de installatie binnenin werd vernieuwd en er werd een schouw toegevoegd (zie fig. 19 en 30).

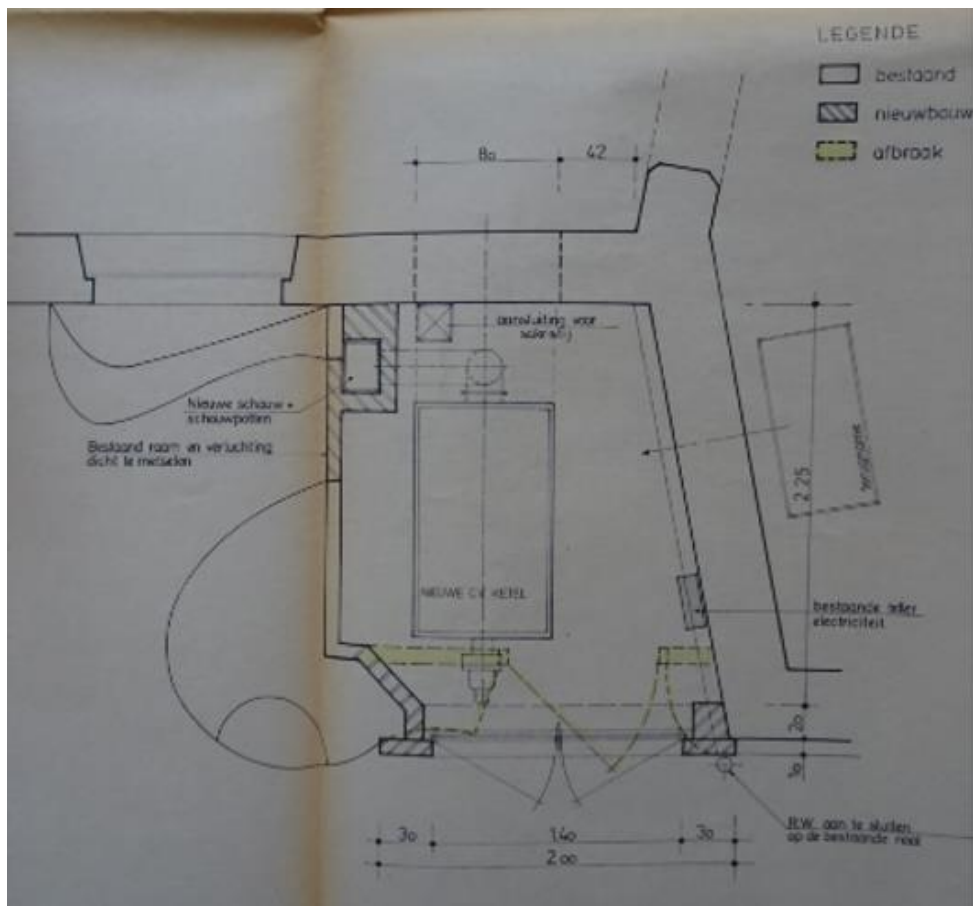

Fig. 30: Grondplan stookplaats, opgemaakt door P. Strijkmans in oktober 1982. Enkel de installatie binnenin werd vernieuwd en er werd een schouw toegevoegd (KAZ, verwarmingsinstallatie 1982, kapel van de Ossenweg).

2.3.1.19 Plaatsing nieuwe luidklok (1991)

In 1991 verving de firma Clock-O-Matic uit Herent de oude luidklok door een kleinere klok van 65 kg en 46,5 cm. De vroegere historische klok was wel gebarsten, maar ze is toch bewaard gebleven op het binnenpleintje. Ze draagt nog steeds het opschrift "*Maria is minen naem, ghemaect int jaer MCCCC LXXVIII*". Mogelijk komt dit klokje nog uit één van de vroegere kerken van Zoutleeuw.²⁵

2.3.1.20 Opknappbeurt (2013)

In maart 2013 werd het interieur van kapel volledig herschilderd.

²⁵ KAZ, Automatisatie Klok Kapel Ossenweg. VANDEPUT, E., *Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg en de kapellen van Groot-Zoutleeuw*, 18.

2.4 De bouwgeschiedenis van het hoevecomplex

2.4.1.1 Oprichten hoevecomplex (eind 18de eeuw)

Hoewel er op de kaart van de Ferraris (1771-1778) nog geen spoor van is, wordt vermoed dat de bijgebouwen van het hoevecomplex, aansluitend op de kapel, uit de late 18de eeuw dateren.

Een eerste beeld van het complex krijgen we via het primitieve plan van het kadaster van circa 1830. Vandaag blijft van dit complex enkel het dwars op de straat staande volume over. Vermoedelijk deden, afgaande op de verhoudingen op de kaart, de smalle zijvleugels dienst als stallen. De stalfunctie werd vermoedelijk pas in een latere periode aan de huidige dwarsschuur toegevoegd. Deze dwarsschuur vormde de noordoostelijke begrenzing van de binnenkoer van de toenmalige hoeve, die zich achter het koor van de kapel, langs de straat, bevond. Ten zuidoosten, waar vandaag de open gaanderij is, bevonden zich stallen en de ingang naar de binnenplaats. Het hoevecomplex was mogelijk opgericht voor het beheer van de kapel en voor het onthaal van de talrijke bedevaarders.

Fig. 31: De Onze-Lieve-Vrouwekapel van de Ossenweg op kaart van de Ferraris uit 1771-1778. Er is nog geen sprake van het hoevecomplex. Een haag ommuurt de site (Geopunt Vlaanderen, <http://www.geopunt.be/> (geraadpleegd op 20-08-2019)).

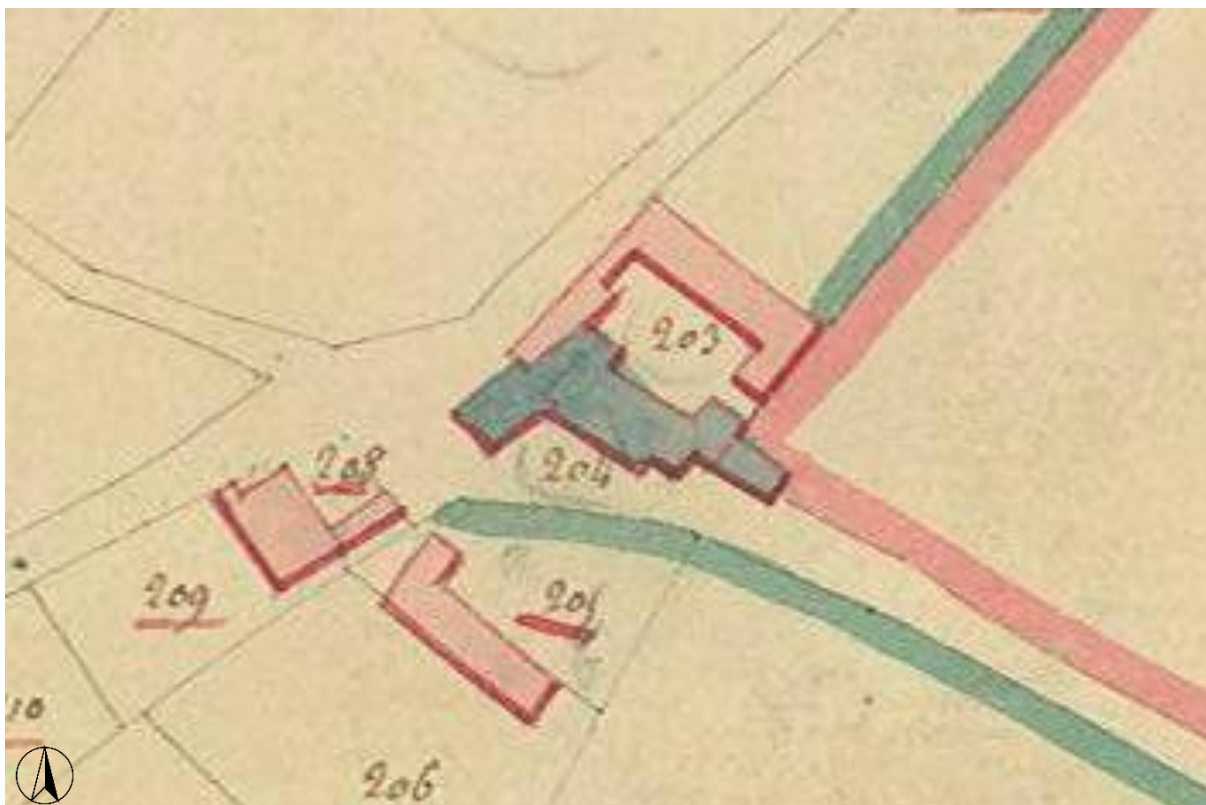

Fig. 32: Primitief plan van het kadaster uit +/- 1830, met in blauw de kapel en aanpalende woning, en in rood de hoevegebouwen (AR, Kadaster. Primitieve plannen, Zoutleeuw, sectie D, nr. 21114; Cartesius.be).

2.4.1.2 Afbraak hoeve (2de helft 19de eeuw)

In de tweede helft van de 19^e eeuw werd de hoeve, die langs de straat op de schuur aansloot, gesloopt. Op postkaarten uit het einde van de 19de eeuw – begin 20ste eeuw (zie fig. 14) is te zien dat de schuur niet meer aanwezig is, maar dat er aan de kapel toen een bakstenen muur aansloot. De dwarsschuur is ook zichtbaar op deze postkaarten.

2.4.1.3 Inrichting binnenplaats en afbraak varkensstallen (1955)

In 1955 werd de binnenkoer heringericht als een bescheiden Mariapark. Een soort religieuze thematuin die vaak voorkomt bij katholieke bedevaartoornden en populair was in de na-oorlogse periode. Het waren omvangrijke aanpassingswerken, waarbij de vroegere varkensstallen werden afgebroken. In de plaats werd de huidige gaanderij voor openluchtmissen geplaatst. Hierbij is vermoedelijk recuperatiemateriaal gebruikt, zoals de ronde natuurstenekolommen, de engelenconsoles en het deurbeslag. Het poortgebouw naar de binnenkoer langs de Muggenberg werd vermoedelijk toen samen met de gaanderij opgebouwd en vormt de officiële toegang tot de binnenplaats, nabij de ingang van de kapel. Vermoedelijk dateert ook de Mariagrot in cementrustiek uit deze periode. De hoge bakstenen muur aan de straatzijde werd vervangen door een smeedijzeren hek met poort tussen bakstenen pijlers, zodat de binnenkoer zichtbaar werd vanaf de straat. De buitenmuren van de schuur werden verankerd. De huidige dwarsschuur bleef zo het enige overblijvende relict van het laat-18de-eeuwse hoevecomplex.

Fig. 33: Foto uit 1977 van de kapel, de dwarsschuur en de nieuwe omheining (KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27036>).

2.4.1.4 Recente gebeurtenissen

In 1991 werd op de binnenkoer een nieuw openluchtaltaar gebouwd door aannemer Luyten van Zoutleeuw.²⁶

In 2008 werden verschillende offertes opgevraagd voor de restauratie van de schuur, maar hier is verder niets mee gebeurd.²⁷

²⁶ VANDEPUT, E., *Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg en de kapellen van Groot-Zoutleeuw*, 19.

²⁷ KAZ, Studieopdracht voor restauratiewerken aan de schuur van de Ossenweg.

3 Beschrijving en inventaris van de erfgoedelementen

In volgend hoofdstuk worden de erfgoedkenmerken en -elementen beschreven van het bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Ossenweg te Zoutleeuw. Deze beschrijving vormt een inventarisatie van de huidige toestand van het onroerend erfgoed. De erfgoedelementen en -kenmerken worden aangeduid in vet gedrukte tekst. Onderdelen zonder erfgoedwaarde worden expliciet als dusdanig vermeld. Aan het einde van elk onderdeel volgt een diagnosesnota van de huidige fysieke toestand, met een overzicht van de voornaamste schadebeelden.

3.1 Kapel

3.1.1 Extérieur – gevels

Fig. 34: Overzicht van de noordgevels.

Fig. 35: Overzicht van de westgevels.

Fig. 36: Overzicht van de zuidgevels.

De kapel heeft een **L-vormige opbouw van aaneengeschakelde volumes**, waarbij het **koor** het hoekpunt vormt. In het verlengde van het koor sluit een **hoger en breder schipvolume** aan. Haaks op het koor bevindt zich een **lange vleugel met kapeluitbreiding, sacristie en doorrit**.

3.1.1.1 Schip

Fig. 37: Zicht op de noord- en westgevel (links) en de zuidgevel met kaarsenkapelletje (rechts).

Beschrijving

Dit volume is in 1610 tot stand gekomen als uitbreiding van het reeds bestaande koor en is sinds de opbouw ervan bijna ongewijzigd gebleven. Het hele volume onder **leien zadeldak** is opgebouwd uit **baksteenmetselwerk** dat horizontaal geritmeerd is door **speklagen van zandsteen**. Aan de westzijde van het dak bevindt zich een **leien dakruiter** met hexagonaal grondplan. Hierin zijn **twee galmgaten** uitgewerkt met galmborden en bovenaan is de spits bekroond met een **smeedijzeren kruis en windhaan**. De gevels staan op een **lage zandstenen plint** en een zandstenen **geprofileerde waterlijst** loopt door over alle gevels. Verspreid over de gevels zijn **smeedijzeren muurankers** aanwezig. **Beide langse lijstgevels zijn identiek**, waarbij in elke gevel boven de waterlijst een **met platte zandstenen banden omlijst rondboogvenster** aangebracht is met een **glas-in-loodraam**. In de gevelzone boven de waterlijst zijn de karakteristieke speklagen enkel ter hoogte van de hoeken aanwezig. Dit wijst er vermoedelijk op dat in 1705 deze gevelvlakken deels heropgebouwd werden. Verder is er in de zuidgevel een **korfboogvormige deuropening** uitgewerkt, **met zandstenen negblokomlijsting**. Hierin bevindt zich een **houten opgeklampte deur met smeedijzeren spijkers**. Hiernaast is tegen de gevel een recent houten **kaarsenkapelletje** geplaatst (zonder erfgoedwaarde). De zuidwestgevel betreft een **blinde puntgevel**, op een **klein vierkant venster, met glas-in-lood**, centraal onder de waterlijst na. De puntgevel is afgedekt met **zandstenen dekstenen**.

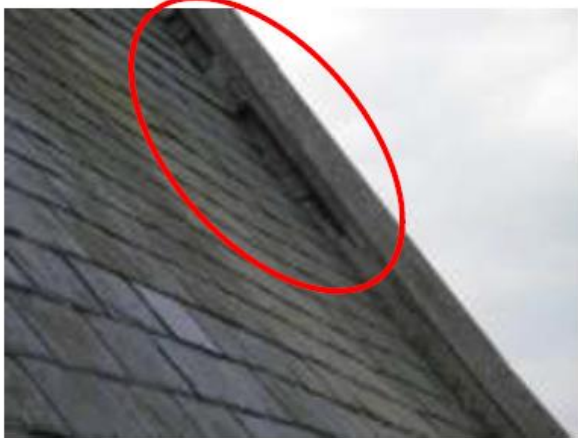

Fig. 38: Dakruiter (links), inkomdeur (midden) en vierkant venster in de puntgevel (rechts).

Schadebeeld (Bron: Monumentenwacht, 2014)

Element	Motivatie
Nok	De nok is in slechte staat, heel wat van de leien zijn hier verschoven of weggevallen.
Opstand puntgevel	De cementering van de opstand van de puntgevel is op verschillende plaatsen gescheurd of weggevallen, waardoor de loden slabben niet meer aansluiten op de muur.

Galmgaten	De galmboarden zijn niet goed bevestigd en ook de duivenwering voldoet niet.
Torenkruis	Het torenkruis is roestig en ook de bevestiging van het kruis op de spits is verweerd.
Goot en afvoer	- o Enkele bevestigingsbeugels van de noordelijke zinken goot zijn doorgeroest en losgekomen. - o De boeiplank onder de goot vertoont een verwerking en is op de hoeken ingerot. - o De noordelijke afvoer in pvc van de hoofdbeuk is onderaan stuk.
Waterlijsten	Op verschillende plaatsen zijn er delen van de natuurstenen waterlijst afgebroken.
Plint	Bij de noordelijke gevel buikt de plint licht uit. Deze zone vangt daardoor meer regenwater, waardoor er lichte mos- en algengroei voorkomt. In deze gevel komt scheurvorming voor in aansluiting met de westelijke gevel. Centraal in de rollaag ontbreken enkele stenen.
Scheur	In de westelijke gevel komt in de westelijke hoek scheurvorming voor. De scheur volgt de negblokken.
Voegwerk	Het voegwerk van de natuursteen is plaatselijk weggefallen.
Muuranker	Op de westelijke gevel ontbreekt een muuranker.

3.1.1.2 Koor

Fig. 39: Zicht op de oostgevels van het koor (links) en de noordgevels (rechts).

Beschrijving

Het koorvolume is het oudste gedeelte van de site. Dit werd oorspronkelijk in 1536 - 1538 opgebouwd als een op zichzelf staande kapel, waarna in latere periodes alle uitbreidingen tot het huidige complex erop volgden. Het koorvolume zelf is doorheen de tijd quasi ongewijzigd gebleven. Het rechthoekig **koorvolume met polygonale apsis** heeft een **leien zadeldak, afgewolfd** ter hoogte van de apsis en met één **dakkapelletje** aan de zuidzijde. De lijstgevels met **doorlopende zandstenen waterlijst** zijn volledig opgebouwd uit **baksteenmetselwerk**, waarbij de hoeken plaatselijk ingebonden zijn met **zandsteenblokken**. Op de zone boven de waterlijst van de noordgevels na, zijn alle gevels gekaleid. Aan de noordzijde is een **spitsboogvenster** uitgewerkt, met **zandstenen negblokomlijsting**, waarbinnen zich een **glas-in-loodraam** bevindt. Verder zijn er **verschillende sporen zichtbaar van dichtgemaakte gevelopeningen**, namelijk een rondboogvormige deuropening en een rechthoekig venster. Eind jaren 1960 werd de deuropening aan de achterwand van het koor dichtgemetseld omdat het altaar binnenin tegen deze muur kwam te staan. Het onderste gedeelte van de zuidgevel is niet zichtbaar omdat hiertegen de Mariagrot geplaatst is.

Fig. 40: Sporen van dichtgemaakte deuropening met rondboogvormig bovenlicht (links) en spitsboogvenster met glas-in-loodraam (rechts).

Schadebeeld

Element	Motivatie
Kalei	Het slechts plaatselijk gekaleid zijn van de gevels zorgt ervoor dat de uniformiteit van de gevelpartijen verzwakt.
Goot	De zinken slabben in aansluiting met de goot zijn in slechte staat.
Leibedekking	Verschillende voetleien zijn verschoven.
Loden slab	De loden slab onderaan het raam van de dakkapel sluit niet goed aan, waardoor de onderste regel is ingerot.
Schilderwerk schrijnwerk	Het schilderwerk van het dakkapelraam is sterk verweerd .
Scheuren	- o In de noordelijke gevel is er scheurvorming onder en boven het spitsboogvenster. - o In de zuidelijke gevel komt een licht verticale scheur voor.
Voegwerk	Het voegwerk van de natuursteen is plaatselijk weggefallen.

3.1.1.3 Dwarsvleugel

Fig. 41: Westzijde van de dwarsvleugel.

Fig. 42: Oostzijde van de dwarsvleugel.

Beschrijving

Deze vleugel is in 1722 tot stand gekomen. Voordien stond hier tegen het koor een uit 1638 daterende kluis, welke ofwel volledig verdwenen is in 1722, ofwel (deels) opgenomen is in de huidige bebouwing. Deze vleugel betreft een **langwerpig volume onder leien zadeldak** dat haaks tegen de zuidzijde van het koor aangebouwd is. De noordelijke helft bevat **één bouwlaag**, terwijl de zuidelijke er **twee** heeft

waardoor de dakhelling hier minder steil is. De lijstgevels zijn volledig opgebouwd uit baksteenmetselwerk op een zwart geschilderde plint die plaatselijk uit zandsteen opgebouwd is. De gevel langs het binnenplein is langs de zuidzijde plaatselijk uit zandsteenparament opgebouwd. Ook de hoeken zijn afgewerkt met natuurstenen hoekkettingen. Op beide gevels zijn smeedijzeren muurankers aanwezig.

De zuidelijke (lage) helft van de vleugel bevat langs de straatzijde een spitsboogvenster met gecementeerde omlijsting, met daarnaast een inkomdeur. Deze deuropening is gevat binnen een hardstenen barokke omlijsting met ovaal oculus als bovenlicht uitgewerkt tussen twee voluten. De houten deur is opgeklampt met smeedijzeren spijkers. Langs de binnenpleinzijde is het spitsboogvenster tweemaal identiek uitgewerkt, waarbij één van de vensters zich achter begroeiing bevindt.

De noordelijke (hoge) helft van de vleugel is opgedeeld in twee traveeën, waarvan de gelijkvloerse bouwlaag langs de straatzijde blind is en niet zichtbaar is door begroeiing. Alle vensters zijn rechthoekig, waarbij deze op gelijkvloerse verdieping gevat zijn binnen een zandstenen omlijsting en deze op de verdieping zich onder een houten latei bevinden. De gelijkvloerse ramen zijn uit hout gemaakt, waarbij het rechterraam ingevuld is met glas-in-loodpanelen. Het overige schrijnwerk bestaat uit kunststof. In de kopse gevel bevinden zich nog twee kleine venstertjes in de geveltop.

Fig. 43: Barokke deuromlijsting (links) en detail van de deels met natuursteen opgebouwde gevel en houten schrijnwerk langs het binnenplein (rechts).

In het verlengde van de vleugel bevindt zich aan de noordzijde een klein poortvolume onder leien zadeldak dat tegen de kopse gevel aangebouwd is. Deze heeft aan beide zijden een rondboogvormige poortopening met zandstenen omlijsting en negblokken. Aan de straatzijde is het poortgebouw afgesloten met hekwerk waarin het opschrift 'AVE MARIA' is verwerkt. Boven de straatpoort is een nis met Mariabeeldje uitgewerkt. Langs de binnenzijde van de doorrit bestaan de wanden uit witgekalkt baksteenmetselwerk en een zichtbare houten dakstructuur van kepers en bebording. Het

poortgebouwtje werd vermoedelijk samen met de gaanderij in 1955 opgebouwd. Voordien stond hier een lager volume, waarvan de originele hoogte van het zadeldak nog in de kopgevel afgetekend is.

Fig. 44: Kopse gevel met hoekkettingen, natuursteenplint, zoldervenstertjes en aangebouwd poortvolume (links) en poortdoorgang gezien vanaf de gaanderij (rechts).

Schadebeeld (Bron: Monumentenwacht, 2014)

Element	Motivatie
Nok	Een aantal van de nokleien is verschoven ter hoogte van de aansluiting met het koordak, waardoor de nokbalk is komen vrij te liggen.
Goten	- De zinken kilgoten zijn verweerd. - De oostelijke hanggoot hangt licht door, er is een lasnaad gescheurd.
Voegwerk	Het voegwerk van de natuursteen is plaatselijk wegge vallen.

3.1.2 Interieur

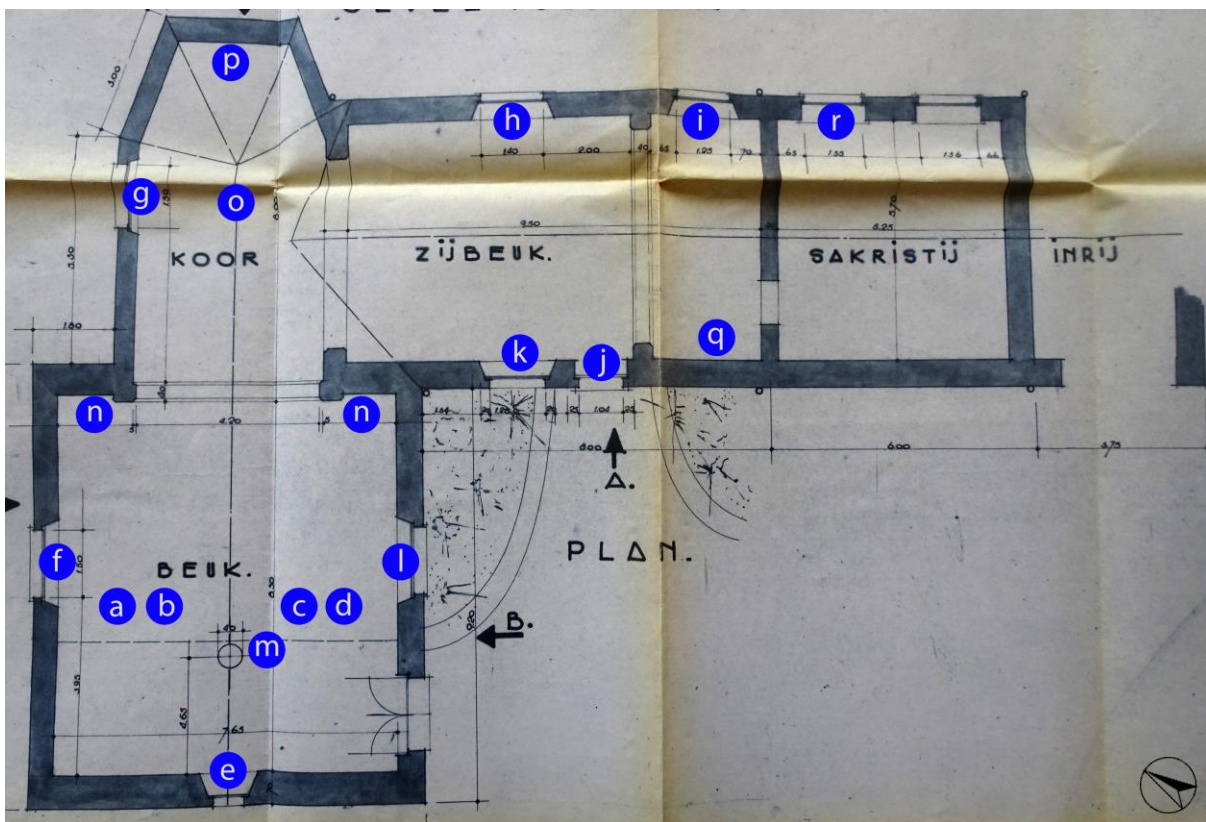

Fig. 45: Grondplan van de kapel uit 1982 met aanduiding van de verschillende interieurelementen en cultuurobjecten (Grondplan door arch. A. Demey, 1969. Bron: KAZ, Gevel- en dakherstellingen jaren '60, Kapel van de Ossenweg).

3.1.1.4 Kapel

Fig. 46: Kapel gezien vanaf de inkomdeur.

Fig. 47: Kapel gezien vanaf het koor naar de inkom toe.

Fig. 48: Interieur van de kapel, gezien vanaf het koor naar het dwarsschip toe.

Fig. 49: Interieur van de kapel, gezien vanaf het dwarsschip naar het koor toe.

Beschrijving

o Algemeen

Het interieur van de kapel is **één grote doorlopende ruimte met L-vormig grondplan**, waarbij het koor zich in het hoekpunt bevindt. De ruimte kan via twee deuropeningen langs de straat betreden worden, verder bevindt de sacristie zich in het verlengde van het dwarsschip. De koorruimte kwam eerst tot stand. Deze was in 1536 – 1538 opgebouwd als een op zichzelf staand kapelletje. Vervolgens werd in 1610 het schipvolume aangebouwd. In 1722 volgde de aanbouw van het dwarsschip, waarvan er mogelijk nog overblijfselen van een voormalige 17^e-eeuwse kluis kunnen aanwezig zijn.

o Vloer

De vloer is betegeld met **zwart-witte marmertegels in dambordpatroon**. De tegels van het schip, koor en dwarsschip verschillen hierbij licht van elkaar. Een gedeelte van het koor is verhoogd en met twee **zwartmarmeren treden** te bereiken. De koorvloer is plaatselijk hersteld met witte tegels, waardoor het dambordpatroon doorbroken wordt. Vermoedelijk dateren deze tegels nog uit de verbouwing van 1751.

Fig. 50: Overzicht van de drie verschillende types vloertegel.

Verder zijn volgende **grafstenen** in het schip aanwezig:

- In de vloer ingewerkte grafsteen met opschrift:
« ICI REPOSE // DAME ANTOINETTE // RELIGIEUSE DE L'ABBAYE DE // (...) VIRGINNE A OPLINTER
// NEE ANNE MARIE CAROLINE // WUNSCH // LUXEMBOURG LL15 AOUT 1770 // DECEDEE A
OSSEWEG // LE 5 JANVIER 1849 // RIP »
- In de vloer ingewerkte grafsteen met opschrift:
« ICI REPOSENT // JEAN AUGUSTE WUNSCH NE LE 6 7BIS 1800 // DECEDE A OSSENWEG LE 23
JANVIER 1856 // ET // DAME MARIE CLAIRE SOPHIE WUNSCH // PROPRIETAIRE DE CETTE

CHAPELLE // PIEUSEMENT DECEDEE A // OSSENWEG LE 9 MAI 1888 // A L'AGE DE 76 ANS // ET 8 MOIS // PRIES DIEU POUR LEURS AMES // RIP »

- c) In de vloer ingewerkte grafsteen met opschrift:

« ICI REPOSE IEAN // (...ENEN) DECEDE // (...EMBRE) 181(3) A L'AGE // (...) LE REVEREND // (...) LAURENT BARTHELE // (...) DECEDE A OSSENWEG LE 26 // AVRIL (18...) A L'AGE DE 70 ANS // RIP »

- d) In de vloer ingewerkte grafsteen met opschrift:

« ICI REPOSE // MARIE DOROTHEE FRANCOISE // WUNSCH VEUVE DE // CHARLES ANTOINE TOUSSAINT // VANAKEN ECHEVIN DE LA // VILLE DE MAESTRICHT FILLE // LEGITIME DE FRANCOIS // ANTOINE IGNACE WUNSCH // COMMISSAIRE GENERAL DE SA M L'EMPEREUR D'AUTRICHE // DANS LA PROVINCE DE LIMBOURG // ET DE MARIE ANNE MARTIN // NEE A SPA LE 6 AOUT 1775 // DECEDEE A OSSENWEG // LE 6 MAI 1850 // RIP »

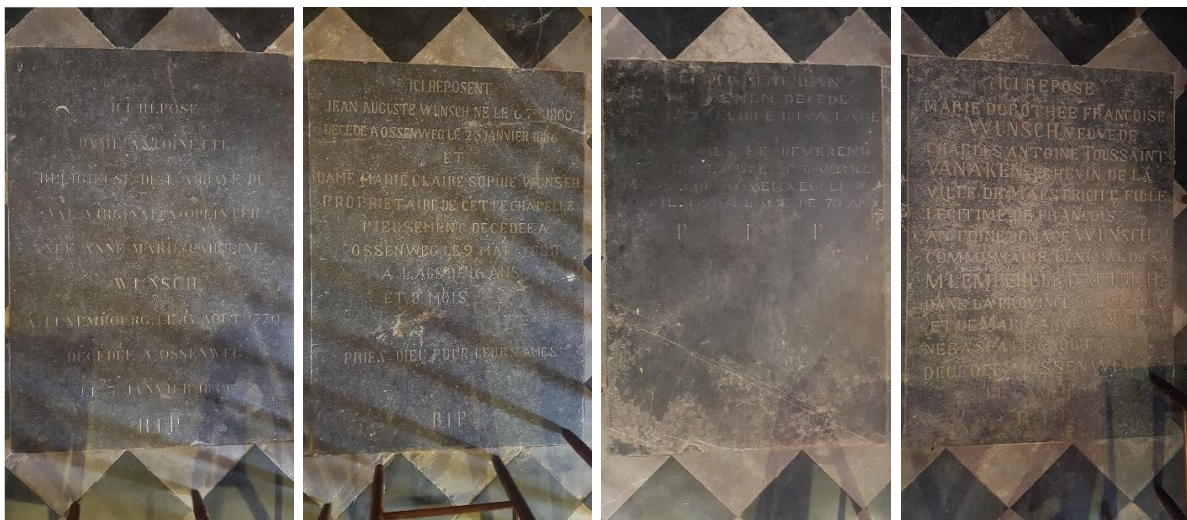

Fig. 51: Van links naar rechts : Grafsteen a – b – c – d

- o Wanden en wandopeningen

Alle wanden zijn bepleisterd en wit geschilderd. Op oude foto's is echter te zien dat er (sinds 1903) op alle wanden **neogotische muurschilderingen** aanwezig waren. Deze werden in het begin van de jaren 1970 in de nasleep van het Tweede Vaticaanse Concilie overschilderd. De **doorgangen** van schip met koor en dwarsschip met koor worden telkens gemaakt met een **grote korfboogopening**. Deze openingen dateren beide uit 1903 wanneer de kluizenaarswoning omgevormd werd tot de huidige dwarsbeuk. Hierbij werd de oorspronkelijke smallere spitsboogopening tussen schip en koor verbreed, waarbij de zijaltaren verdwenen. Ook in het zuidelijke uiteinde van het dwarsschip is een **identieke korfboog** aanwezig. Deze is er pas gekomen toen de laatste travee in 1958 bij de kapel gevoegd werd. Voordien was deze ruimte een aparte spreekkamer. Hier werd in dezelfde periode in de zuidwand een muurnis uitgewerkt. Verder zijn in alle vensters **glas-in-loodramen** terug te vinden. Deze dateren van rond de jaren 1950-1970.²⁸

²⁸ KIK-IRPA, inventaris Bakelants (glas-in-loodramen), <http://org.kikirpa.be/bakelants/filesnl/Registers.pdf>:

ZOUTLEEuw Vlaams - Brabant O.L.V. van de Ossewegkapel Hermans, Coëme, Swartebroeckx, Tombal, Renson, De Bruycker, Weygant 9 (geraadpleegd op 25/01/2021).

- e) Glas-in-loodraam met als onderwerp “OLV met Kind ten halve lijve” door glazenier Ri Coëme uit 1955.²⁹
- f) Glas-in-loodraam met als onderwerp “Heilige Familie”, onbekende glazenier uit 1954.³⁰
- g) Glas-in-loodraam met als onderwerp “OLVrouw van de Osseweg”, door glazenier J. Hermans uit 1952.³¹
- h) Glas-in-loodraam met als onderwerp “Boodschap aan Maria”, door glazeniers G. De Bruycker (ontwerper) en J. Weygant (uitvoerder) uit 1977.
- i) Glas-in-loodraam met kleurrijke geometrische indeling, door glazeniers E. Tombal (ontwerper) en B. Renon (uitvoerder) uit 1969 te Sint-Truiden. Met inscriptie ‘St-Elisabethsdal’.
- j) Glas-in-loodraam met cartouche onder kroon, met Mariamonogram ‘MR’. Uitvoerder niet gekend, vermoedelijk daterend van voor de Eerste Wereldoorlog.
- k) Glas-in-loodraam met kleurrijke geometrische indeling, door glazeniers G. Swartenbroeckx (ontwerper) en E. Tombal (uitvoerder), vermoedelijk van rond 1969.
- l) Glas-in-loodraam met als onderwerp “Kroning van O.L.Vrouw door H. Drievuldigheid”, door J. Hermans uit 1954.³²

Fig. 52: Van links naar rechts: Glasraam e – f – g – h

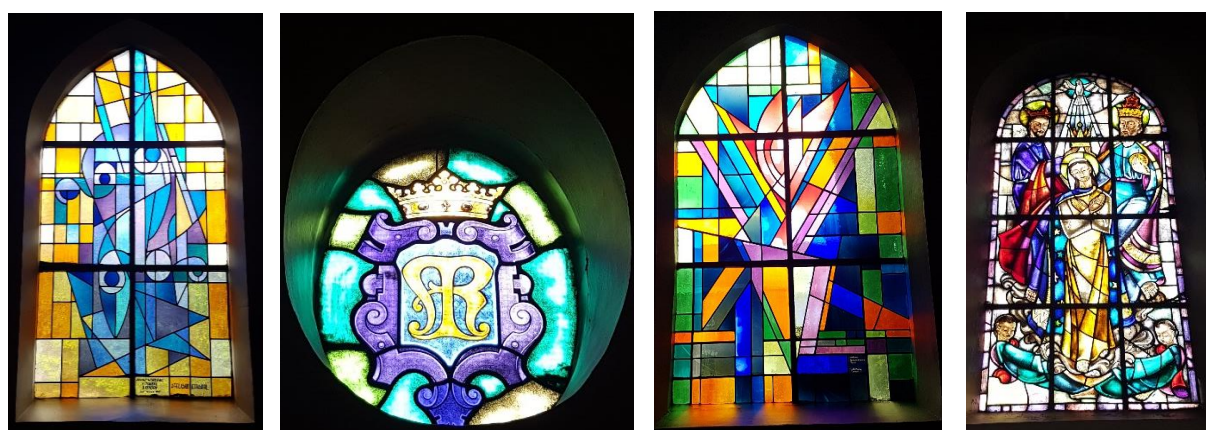

Fig. 53: Van links naar rechts: Glasraam i – j – k – l

²⁹ KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27073> (Geraadpleegd op 20-08-2019)

³⁰ KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27070> (Geraadpleegd op 20-08-2019)

³¹ KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27069> (Geraadpleegd op 20-08-2019)

³² KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27072> (Geraadpleegd op 20-08-2019)

- Plafonds

Door hun verschillende hoogtes hebben zowel het koor, schip als dwarsschip een **verschillend plafond**. Bij het schip betreft dit een **cassettenplafond met centrale moerbalk met balksleutels**. Deze balk wordt ondersteund door een zware ronde houten kolom. Dit plafond en de houten kolom dateren uit 1958, waarbij het oude gewelf vervangen werd omdat het in slechte staat was. Het koor heeft een **bepleisterd spitsbooggewelf uit 1751, waarbij de ribben telkens vertrekken vanuit een als engelenhoofdje vormgegeven console**. Centraal op het plafond is een **schildering** aangebracht **van een wapenschild met daaronder het opschrift "FBSDD 1751"**. Het dwarsschip heeft ook een **bepleisterd spitsbooggewelf**, uit 1903, waarbij de spatkrachten worden opgevangen door **drie zichtbare metalen trekkers**. Voor het Tweede Vaticaans Concilie waren de gewelven in een donkerdere kleur geschilderd.

Fig. 54: Zicht op de plafond van het schip.

Fig. 55: Zicht op het plafond van het koor.

Fig. 56: Zicht op het plafond van het dwarsschip.

- Vaste interieurelementen
- **Apostelbank** uit 1613 ter hoogte van de oksaalbalustrade. Gemaakt uit eik en beschilderd met olieverf.³³
- Sobere **identieke zijaltaartjes** op natuurstenen kolommen onder muurnis, omlijst met negblokken. Zowel altaren als nissen zijn er pas gekomen in navolging van het openmaken van de naastliggende spitsboogopening tot de huidige bredere korfboogopening in 1903.
- Eiken **communiebank** uit de tweede helft van de 18^e eeuw.³⁴
- **Portiekaltaar** gemaakt van hout en steen met vergulding uit 1765 en met aanpassingen uit 1910. De altaartafel dateert uit de jaren 1960.³⁵ Geschilderd contemporain altaarstuk “Aanbidding van de Herders”, olie op verf.³⁶ Dit stond voor het Tweede Vaticaans Concilie anders opgesteld. Het werd pas in de jaren 1950 tegen de oostwand van het koor geplaatst, waardoor de oorspronkelijke deuropening in deze muur werd dichtgemaakt.
- Eiken **biechtstoel** met beeldhouwwerk uit de vroege tweede helft van de 17^e eeuw.³⁷

Fig. 57: Apostelbank (m)

³³ KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27066> (Geraadpleegd op 20-08-2019)

³⁴ KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27054> (Geraadpleegd op 20-08-2019)

³⁵ KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27046> (Geraadpleegd op 20-08-2019)

³⁶ KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27079> (Geraadpleegd op 20-08-2019)

³⁷ KIK-IRPA, <http://balat.kikirpa.be/object/27048> (Geraadpleegd op 20-08-2019)

Fig. 58: Zijaltaar onder nis (n)

Fig. 59: Communiebank (o)

Fig. 60: Hoofdaltaar (p) en biechtstoel (q)

- **Cultuurgoederen** (zie ook: *bijlage cultuurgoederen*)
- Cultuurgoed 1: Altaarschilderij 'Aanbidding der herders'³⁸ uit 1765. Olieverf op doek door een onbekende schilder.
- Cultuurgoed 2: Schilderij 'Kruisafneming' door Judocus Vanderbaeren (1595) **(tijdelijke bewaarplaats: Sint-Leonarduskerk Zoutleeuw)**
- Cultuurgoed 3: Houten gepolychromeerd kruisbeeld³⁹ uit 1535.
- Cultuurgoed 4: Houten gepolychromeerd heiligenbeeld 'H. Bernardus van Clarivaux'⁴⁰, uit de 17^e eeuw. Op een wandconsole geplaatst.
- Cultuurgoed 5: Houten gepolychromeerd heiligenbeeld 'OLV met Kind'⁴¹, uit de 17^e eeuw. Op een wandconsole geplaatst.
- Cultuurgoed 6: Houten gepolychromeerd heiligenbeeld 'H. Rochus van Montpellier'⁴², uit de tweede helft van de 17^e eeuw. Op een wandconsole geplaatst.
- Cultuurgoed 7: Houten gepolychromeerd heiligenbeeld 'H. Johannes de Doper'⁴³, uit de 17^e of 18^e eeuw. Op een wandconsole geplaatst.
- Cultuurgoed 8: Altaarbeeld hoofdaltaar 'OLV met Kind'⁴⁴, uit de 16^e eeuw. Staat op de altaartafel van het hoofdaltaar opgesteld.
- Cultuurgoed 9: Heiligenbeeld 'Heilige Ambrosius' **(gestolen)**
- Cultuurgoed 10: 'Piëta'-beeld **(tijdelijke bewaarplaats: Sint-Leonarduskerk Zoutleeuw)**

³⁸ <http://balat.kikirpa.be/object/27079> (Geraadpleegd op 04/07/2020).

³⁹ <http://balat.kikirpa.be/object/27083> (Geraadpleegd op 04/07/2020).

⁴⁰ <http://balat.kikirpa.be/object/27088> (Geraadpleegd op 04/07/2020).

⁴¹ <http://balat.kikirpa.be/object/27089> (Geraadpleegd op 04/07/2020).

⁴² <http://balat.kikirpa.be/object/27090> (Geraadpleegd op 04/07/2020).

⁴³ <http://balat.kikirpa.be/object/27091> (Geraadpleegd op 04/07/2020).

⁴⁴ <http://balat.kikirpa.be/object/27101> (Geraadpleegd op 04/07/2020).

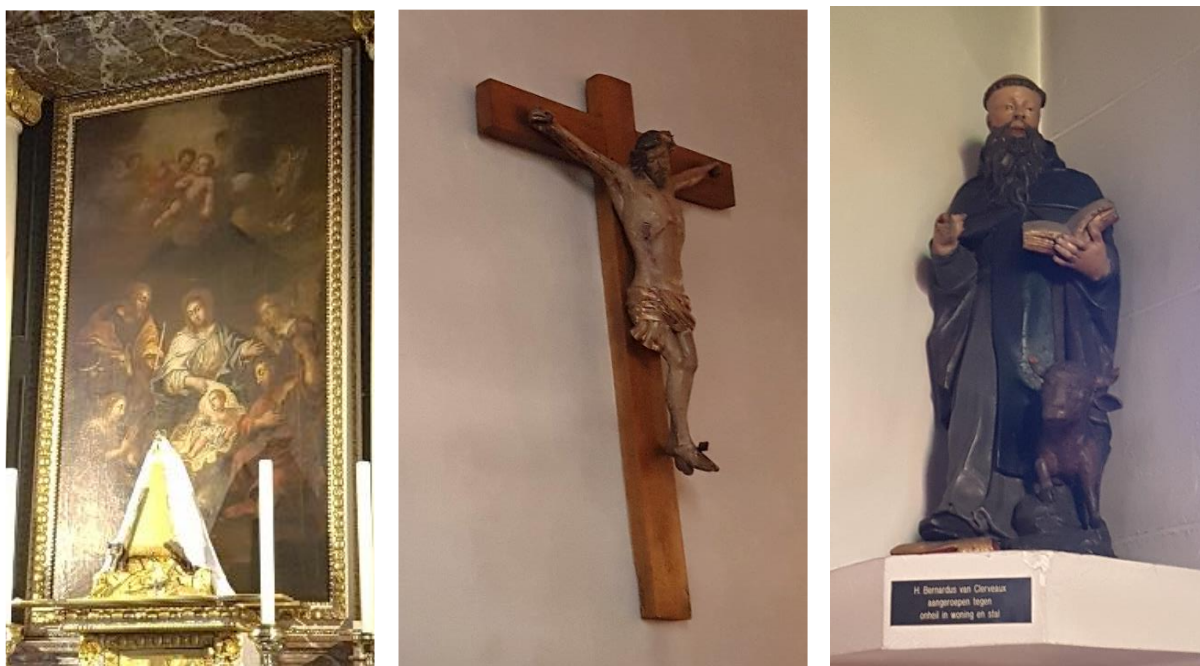

Fig. 61: Altaarschilderij (1) (links) en beelden (3 en 4) (rechts).

Fig. 62: Heiligenbeelden (5 tot 8).

Schadebeeld

Element	Motivatie
Grafstenen	De inscripties op de grafstenen zijn deels onleesbaar omdat ze verweerd zijn.
Gewelven	De draagstructuur van de gewelven tekent zich door thermoforese af in het schilderwerk.

3.1.1.5 Sacristie

Fig. 63: Overzicht van de sacristie.

Beschrijving

Deze ruimte kwam in 1722 tot stand en werd gebruikt als woning voor de Dalscholieren, die de dienst in de kapel verzorgden. Pas in 1958 kreeg deze ruimte haar huidige afmetingen en afwerkingslagen na een verdere uitbreiding van het dwarschip. Enkel de centrale omkaste **moerbalk** en het kleurrijke **glas-in-loodraam** met geometrische tekening zijn hier noemenswaardig. Onder de sacristie is nog een **kelder met tongewelf** aanwezig, maar deze is niet toegankelijk.

Het glas-in-loodraam stelt het 'Pinkstervuur' voor en werd vervaardigd door Swartebroeckx (ontwerper) en Tombal (uitvoerder), vermoedelijk circa 1969.⁴⁵

⁴⁵ KIK-IRPA, inventaris Bakelants (glas-in-loodramen), <http://org.kikirpa.be/bakelants/filesnl/Registers.pdf>: ZOUTLEEuw Vlaams - Brabant O.L.V. van de Ossewegkapel Hermans, Coëme, Swartebroeckx, Tombal, Renson, De Bruycker, Weygant 9 (geraadpleegd op 25/01/2021).

Fig. 64: Glas-in-loodraam langs het binnenplein (r).

Schadebeeld

Element	Motivatie
Algemeen	De ruimte verkeert algemeen in goede staat.

3.1.1.6 Zolder en toren

Deze ruimtes waren niet toegankelijk, maar tijdens een inspectie van Monumentenwacht uit 2014 werd het volgende vastgesteld:

“Hoofdbeuk

- Op de zolder onder het gewelf zijn nog **oude muurschilderingen** aanwezig. Enerzijds een natuursteenimitatie van rond 1900 en anderzijds engelenhoofdjes tegen de oostelijke muur bij het kruis.
- Het **oude gewelf** is nog aanwezig achter het recente cassettenplafond. Hierop zijn plaatselijk beschadigde **historische schilderijen** aanwezig en **beeldhouwwerk**.

- De **eikenhouten dakkap** is in redelijke staat. Verspreid in alle onderdelen van de dakkap komt een lichte, vermoedelijk niet actieve aantasting door kleine klopkever voor.
- Bij het westelijke spant ontbreekt één windverband en het spant vertoont sporen van brandschade.
- Bij het middenste spant ontbreekt één windverband en de verbinding van het spantbeen met de gording is losgekomen.
- Bij het oostelijke spant steunen de gordingen niet meer op het spant, maar op de oostelijke muur. De spantbenen zijn losgekomen van de trek balk, het spant heeft een verzakking ondergaan.
- In het westelijke deel van de kap zijn de laagste gordingen ingerot. De inrottingen zijn oud. De westelijke ankerverbinding aan de zuidelijke gording is losgekomen.
- De noordelijke buitenmuurplaat is op twee plaatsen ernstig ingerot en aangetast door grote klopkever. De inrottingen en aantasting zijn oud.
- De noordelijke binnenmuurplaat is achter de afgevalen bepleistering op de zolder, onder het gewelf, aangetast door grote klopkever. De aantasting is niet meer actief.
- De **houten vloer** is in zeer slechte staat.

Koor

- De **dakkap, opgebouwd met drie spanten**, waarvan één sluitingsspan, is in redelijke staat.
- De spanten zijn onderaan niet voorzien van een trekverbinding. Hierdoor zijn bij het middelste spant aan de noordelijke zijde de korbelen onder de trek balk uitgeschoven. De doken zijn gebroken of ontbreken.

- Het zuidwestelijke windverband aan dit spant ontbreekt. Dit is bij de doorgang naar de zolder boven de zuidelijke vleugel.
- Er is waterinfiltratie ter hoogte van de nok boven het sluitingsspan. De kepers vertonen inrotting.
- De **houten vloer** is in zeer slechte staat.

Dwarsschip

- Verspreid komt een lichte aantasting door kleine klopkever voor, de aantasting is mogelijk nog actief.
- Aan het zuidelijke spant zit een windverband los.
- Ter hoogte van de nok, in aansluiting met het koor, zijn de kilkepers licht ingerot. Er is waterinfiltratie ten gevolge van een aantal ontbrekende leien.
- Een keper tegenaan de zuidelijke muur is ter hoogte van de nok licht ingerot.
- Er is scheurvorming in de wanden van de hoofdbeuk net onder de dakstructuur.
- In de zolder boven het doksaal komt verspreid in de westelijke gevel sterk verweerde baksteen voor.”

Verder kan in navolging van een plaatsbezoek op 15 april in een verslag van klokkenexpert Jef Teugels het volgende teruggevonden worden:

“In de dakruiter hangt een jonge klok wat, gezien de ouderdom van de kapel, erg onverwacht is. Het blijft een vraag of deze **klok** uit 1993 voorgangers gehad heeft en zo ja welke. Omwille van de naam van de kapel is het mogelijk dat de Maria-klok uit de tuin vroeger in de dakruiter heeft gehangen tot op het moment dat ze barstte. De **gebarsten klok** zou dan vervangen geweest zijn door de recente klok die er nu hangt.

Fig. 65: De Eijsbouts klok in haar geheel (links) en een deel van de versieringen (rechts).

Bovenaan prijkt tussen twee gietringen een sierband met gestileerde plantmotieven. Hieronder staat dan tussen twee paren gietringen:

EIJSBOUTS ASTENSIS ME FECIT ANNO MCMXCIII

Met drie verdure gietringen boven de faussure worden de versieringen op de klok afgesloten.

De klokkengieterij Eijsbouts werd in 1872 opgericht als een bedrijf voor het maken van torenuurwerken. Vanaf 1947 werden voor het eerst ook binnen de gieterij klokken gegoten. In 2014 nam de gieterij, die ondertussen de fraaie naam “Koninklijke Eijsbouts” had gekregen, de andere Nederlandse gieterij Petit & Fritsen uit Aarle-Rixtel over. De gieterij was ook reeds in Vlaanderen actief na de Tweede Wereldoorlog onder de schuilnaam Horacantus. Voor klokken van dit huis verwijzen we naar de Sint-Leonarduskerk in Zoutleeuw en naar de Sint-Cyriacuskerk in Budingen.”

Technische gegevens:

ZOUTLEEUEW	KLOK	GIETER	HOOGTE	DIAMETER	DIKTE	GEWICHT	JAAR	TOON
OLV OSSENWEG	Dakruiter	Eijsbouts	36	46	3,1		1993	LA

3.2 Schuur

3.2.1 Exterieur

Fig. 66: Overzicht van de schuur langs het binnenplein.

Fig. 67: Overzicht van de schuur langs de oostzijde.

Beschrijving

De schuur is vermoedelijk in de late 18e eeuw tot stand gekomen, als onderdeel van een U-vormige hoeve die op de kapel aansloot. De bouwvallige schuur is opgevat als een eenvoudig **langwerpig volume van één bouwlaag onder doorlopend zadeldak tussen aandaken, afgewerkt met rode Boomse dakpannen**. Alle gevels zijn opgebouwd uit **verankerd baksteenmetselwerk**. Aan de oostzijde bevinden zich **twee grote poortopeningen**, met recente houten poorten (zonder erfgoedwaarde) onder **houten**

latei. De puntgevels zijn voorzien van **muurvlechtingen en schouderstukken**. Op de hoeken van de zijpuntgevels bevindt zich telkens een **X-vormig muuranker**. Recent vernieuwde hanggoten (zonder erfgoedwaarde).

Fig. 68: Detail van de langse gevel met muurankers, gecementeerde dagkanten, recente houten poort en houten latei.

Schadebeeld

Element	Motivatie
Begroeiing	De gevel langs het binnenplein is zwaar overwoekerd. De wortels van deze begroeiing kan het metselwerk uit elkaar drukken.
Houten lateien	Beide houten lateien van de poorten zijn zeer zwaar aangetast door houtborende insecten.
Voegwerk	In alle gevels is op verschillende plaatsen het voegwerk uitgespoeld waardoor vochtinsijpeling in het metselwerk mogelijk is.
Metselwerk	De oostgevel is op verschillende plaatsen zeer zwaar uitgebukt en is instabiel. Mogelijk bevinden zich ook dergelijke uitbuikingen achter de begroeiing van de gevel langs het binnenplein. Het westelijke uiteinde van de binnenpleingevel vertoont zware scheurvorming waardoor reeds bakstenen zijn weggevallen. Het zuidelijke schouderstuk van de straatgevel is volledig afgescheurd en recent weggevallen. De scheurvorming van het andere schouderstuk is opgevuld met cementmortel.
Dakopstand	De cementering van de opstand van de puntgevel langs de straat is gescheurd of verdwenen, waardoor waterinsijpeling in het onderliggende metselwerk mogelijk is.
Dak	Het dak is plaatselijk licht doorgelopen en er ontbreken verschillende dakpannen.

Fig. 69: Uitgevallen bakstenen door scheurvorming en beschadigde cementering (links), afgescheurd schouderstuk (midden) en schouderstuk met cementopvulling en ernstig uitgebuikte muur ter hoogte van de goot (rechts).

3.2.2 Interieur

Fig. 70: Overzicht van de binnenruimte.

Beschrijving

Het **interieur van de schuur** betreft **één grote open binnenruimte**, geritmeerd door een reeks van **houten spanten**. De trekkers van de spanten zijn onderaan telkens deels opgevuld met baksteenmetselwerk waardoor aparte ruimtes afgebakend worden. In de middelste wand zit geen opening, waardoor deze muur de binnenruimte in twee verdeelt, elk deel toegankelijk via een poort in de oostgevel. Op enkele dichtgemaakte muuropeningen en wijzigingen in de scheidingswanden na is deze ruimte vermoedelijk ongewijzigd gebleven sinds de opbouw ervan.

De vloer van de ruimte bestaat uit aangestampte aarde. Alle wanden zijn opgebouwd uit **zichtbaar baksteenmetselwerk**, met sporen van een witte kaleilaag en op verschillende plaatsen sporen van kleine **dichtgemaakte vensteropeningen**. Ter hoogte van de uiterst oostelijke travee is een **platform** gemaakt met houten ronde kinderbalken en een plankenvloer, toegankelijk via een losse ladder.

Fig. 71: Onderzijde van het platform.

De **dakstructuur** bestaat uit een reeks spanten met kromspanten, die telkens afdragen op een lagergelegen moerbalk, die de gehele ruimte overspant. In de langse richting bevat de constructie korbelen en gordingen. De kepers dragen af op een houten muurplaat. Er is geen bebording aanwezig, de dakpannen zijn van binnenuit zichtbaar.

Fig. 72: Zicht op de dakstructuur.

Schadebeeld

Element	Motivatie
Metselwerk	- o Bij bijna alle scheidingswanden onder de spanten komt zware scheurvorming voor. - o De noordelijke kopgevel scheurt af van beide langse gevels.
Voegwerk	Het voegwerk is op veel plaatsen verdwenen.
Dakbedekking	Door de vele hiaten in de dakbedekking kan de onderliggende houten dakstructuur aangetast worden door vocht.
Kapconstructie	Heel wat balkkoppen zijn ingerot door contact met de natte gevelmuren. Vermoedelijk is ook de muurplaat aangetast.
Houten latei	De latei van de zuidelijke poortopening is zwaar aan het doorbuigen. De dakbalk die centraal op deze latei rust is mee naar beneden gezakt, waardoor de stabiliteit van de dakstructuur in gedrang komt.

Fig. 73: Scheurvorming in alle scheidingswanden (links) en afscheuren van de kopse gevel (rechts).

Fig. 74: Zwaar doorhangende poortlatei.

3.3 Buitenruimte

Fig. 75: Aanduiding in het groen van de verschillende buitenruimtes binnen het beschermde gebied.

A. Binnenplein

Fig. 76: Overzicht van het binnenplein, gezien vanaf de straat.

Fig. 77: Overzicht van het binnenplein, gezien naar de straat toe.

Beschrijving

Op de kaart van de Ferraris (1771-'78) wordt de zone ten oosten van de kapel afgebeeld als een omhaagd perceel. De hoeve en de kluizenaarswoning worden niet afgebeeld. Het is vermoedelijk pas in de late 18^e eeuw dat deze ruimte door een U-vormige hoeve zou omringd worden. Het binnenplein wordt heden langs de noordzijde omsloten door de schuur, die het enige restant van de hoeve is. Langs de zuidoostzijde bevindt zich een **open gaanderij** uit de jaren 1950. De kapel sluit de zuidwestzijde af. Aan de straatzijde wordt het binnenplein afgesloten door een **hekwerk** uit 1955 **met bakstenen pijlers**. Een grindpad, geflankeerd door grasperken, verbindt het inkomhek met de gaanderij. Naast het koor van de kapel is een **cementrustieke Mariagrot en zitbankje**. In de cementrustiek zit een **houten deurtje** ingewerkt dat toegang geeft tot een berging. De Mariagrot dateert vermoedelijk van tijdens de herinrichting van de binnentuin in 1955.

De **gaanderij** dateert van 1955 en bestaat uit **drie gekoppelde elliptische bogen van zandsteen op ronde zandstenen kolommen met geprofileerd kapiteel**. De overdekte zone heeft een **bevloering met kasseistenen en onregelmatige natuursteenblokken**. Centraal tegen de achterwand bevindt zich een recent **altaar met fresco** van een calvarie in temperaverf uitgewerkt uit de jaren 1960. Dit altaar wordt geflankeerd door twee **engelvormige consoles** die in de muur ingewerkt zijn. Aan weerszijden van het altaar zijn **houten deurtjes met natuurstenen omlijsting** die toegang geven tot bergruimte. De ronde natuurstenekolommen, de engelenconsoles en het deurbeslag zijn vermoedelijk recuperatie-elementen. Het plafond is afgewerkt met recente planchetten.

Fig. 78: Cementrustieke Mariagrot en zitbankje (links), zicht in de gaanderij (rechts) en recent altaar met flankerende engelenfiguren (rechts).

Verder is er in de gaanderij een **klok** aanwezig met houten ophanging. Deze werd in navolging van een plaatsbezoek op 15 april in een verslag van klokkenexpert Jef Teugels als volgt beschreven:

“In een mooie houten ophanging hangt een historische klok waarvan de herkomst niet bekend is. Bovenaan de klok zijn drie gietringen aangebracht. Onder de schouder staat tussen twee paren gietringen de tekst in gotisch schrift na een gestileerd bloemmotief

“MARIA IS MINEM NAEM GHEMAECT INT IAER M CCCC LXXVII”

Buiten nog eens drie gietringen boven de faussure zijn geen verdere versieringen op de klok aangebracht.

De klok is ondanks haar ouderdom nog in prima staat met uitzondering van een barst. Wel is het niet evident om met zekerheid een gieter te bepalen. Het gietjaar 1477 wijst ontegensprekelijk naar een Mechelse klok en meer specifiek naar Hendrik Waghevens (± 1420—1483) die als eerste van een rij van tien gieters uit dezelfde familie maar gespreid over vier geslachten, optrad.”

Technische gegevens:

ZOUTLEEUEW	KLOK	GIETER	HOOGTE	DIAMETER	DIKTE	GEWICHT	JAAR	TOON
OLV OSSENWEG	MARIA		38	48	3,6		1477	FA

Fig. 79: Overzicht van de klok met ophanging (links) en detail van de inscriptie met gietjaar (rechts).

Schadebeeld

Element	Motivatie
Wapeningsstaven	Verschillende wapeningsstaven in de cementrustiek zijn verroest waardoor verdere beschadiging door uitzetting aan de grot voortkomt.
Mosgroei	Op de bitumineuze laag van de grot is mosgroei aanwezig, wat de degradatie van de laag versnelt.

B. Strook langs Muggenberg

Fig. 80: Zicht op buitenruimte B.

Beschrijving

Deze ruimte heeft pas haar vorm gekregen toen de kapel in 1722 naar het oosten uitgebreid werd met de huidige vleugel. Dit betreft een **half rond groenperk** tegen de zuidgevel van de kapel, omboord met een laag recent **muurtje van natuursteen en baksteen, met metalen balustrade**. Rechts daarvan bevindt zich de **oprit naar de inrijpoort**. Slechts een gedeelte van dit perk en oprit bevindt zich binnen de beschermde strook. De huidige inrichting is recent en kan vermoedelijk gesitueerd worden tijdens de herinrichting van 1955.

Schadebeeld

Element	Waarde	Motivatie
Algemeen	Neutraal	De zone verkeert algemeen in goede staat.

C. Strook langs schuurgevel

Fig. 81: De strook aan de noordoostzijde van de schuur

Beschrijving

Dit betreft een braakliggende **strook grond**, toegankelijk vanaf de straat via een **ijzeren hek** tussen betonnen pijlers. Deze zone verleent toegang tot de oostzijde van de schuur, waar zich de twee toegangspoorten bevinden. De strook is onverhard en heeft geen bijzondere inrichting.

Schadebeeld

Element	Motivatie
Inrichting	De strook geeft een zeer slordige indruk aangezien vol ligt met bouwafval en bouwmaterialen.

4 Waardestelling

4.1 Erfgoedwaarden

In dit hoofdstuk worden de erfgoedwaarden toegelicht, die aanleiding gaven tot de bescherming van het complex als monument.

1. Het complex van de **kapel van Onze-Lieve-Vrouw van de Osseweg** met inbegrip van het meubilair is sinds 3 april 1995 beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de:
  - Historische waarde: *“belangrijke bedevaartkapel, in 1536 opgericht ter ere van een miraculeus Onze-Lieve-Vrouwbeeld en in 1610 vergroot, die aan de basis lag van het ontstaan van het gehucht Osseweg op de noordoostgrens van Zoutleeuw. Merkwaardig is de aanwezigheid, sinds de 17e eeuw, van een bijhorende kluis, met hoeve waarvan de 18de-eeuwse schuur het best bleef bewaard.”*
  - Artistieke waarde: *“goed bewaarde, overwegend laatgotische bedevaartkapel in bak- en zandsteenstijl, gevormd door een polygonaal afgesloten koor en een eenbeukig schip bekroond met een dakruiter en voorzien van een merkwaardig meubilair, waaronder een laatbarokke portiekaltaar (1765), een geschilderde 'apostelenbank' (1610) en verschillende gepolychromeerde heiligenbeelden (16de-18de eeuw).”⁴⁶*
2. De **dwarsschuur**, uitbreiding van het beschermde complex Onze-Lieve-Vrouw van de Osseweg is sinds 23 februari 2005 bijkomend beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de historische waarde: *“als relict van en noordoostelijke begrenzing van de binnenkoer van een verdwenen hoeve vormt deze wellicht eind 18de eeuw te dateren bakstenen dwarsschuur met muurvlechtingen en eiken kapspanten typologisch een impliciete verwijzing naar een begin 17de-eeuwse ermitage, opgericht voor het beheer van de kapel en voor het onthaal van de talrijke bedevaarders, in 1722 door de Dalscholieren als toenmalige bedieners omgevormd tot woning en daaropvolgend geïncorporeerd in een semi-gesloten hoevecomplex. Onlosmakend verbonden met het verhaal van deze gotische Onze-lieve-Vrouwkapel vormt de dwarsschuur tevens een belangrijk structurerend en identiteitsbepalend element binnen de configuratie van deze bekende bedevaartsite.”⁴⁷*

⁴⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Osseweg: kapel en kluis [online] <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/253> (Geraadpleegd op 22/08/2019).

⁴⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Bedevaartcomplex Onze-Lieve-Vrouw van de Osseweg: dwarsschuur [online] <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/259> (Geraadpleegd op 22/08/2019).

4.2 Aanvullende erfgoedwaardering beheersplan

De Onze-Lieve-Vrouwekapel van de Ossenweg is sinds het midden van de 16de eeuw een belangrijk bedevaartsoord ter verering van Maria. Het miraculeuze Mariabeeldje, dat op het hoofdaltaar prijkt, staat hierbij centraal. Kenmerkend voor deze site is de **eeuwenlange Mariale devotie**, die zich uit in een gedurige aanpassing van het gebouw en de site doorheen zijn rijke geschiedenis. We vermelden onder meer de uitbreidingswerken in de 17de en 18de eeuw, en in het bijzonder de neogotische herinrichting aan het begin van de 20ste eeuw, waarbij de voormalige kluizenaarswoning werd geïntegreerd in de kapel. Tot slot getuigen ook de ingrijpende herinrichtingswerken van 1955 en het inrichten van een Mariapark op de binnenkoer van de heropleving van de Maria-devotie tijdens de na-oorlogse periode. Uit deze periode dateren eveneens de glas-in-loodramen van de kapel en de herinrichting van de altaren.

Hoewel de 16de-eeuwse kapel de hoogste historische en artistieke waarde bezit, dragen de bijgebouwen en de buitenruimtes bij tot de **erfgoedwaarde van het bedevaartcomplex in zijn geheel**. Ze vormen een ensemble waarbij de afzonderlijke delen niet los van elkaar kunnen gezien worden. De configuratie van de gebouwen is het resultaat van hun bouwhistoriek, die getuigen van een boeiende geschiedenis (kluizenaarswoning van de Dalscholieren, hoeve-gebouwen als onderdeel van de site, herinrichting van de binnenkoer als Mariapark, ...). Deze historiek valt af te lezen vanaf de binnenkoer die enerzijds wordt begrensd door de schuur, als enige restant van de hoeve, en anderzijds door de open galerij en de achtergevels van de kapel en voormalige kluizenaarswoning. Sinds 1955 geeft een open hek zicht op deze binnentuin vanaf de straatzijde. Langs de Muggenberg bevindt zich de hoofdtoegang naar de kapel, de sacristie en een poort naar de galerij van de Mariatuin.

5 Beheersvisie en doelstellingen

Plek voor Maria-devotie en eredienst

In het kerkenbeleidsplan werd opgenomen dat de kapel van de Ossenweg omwille van haar Mariale devotie en bedevaarten een plek voor de eredienst blijft. Dit zal ook zo verdergezet worden in de toekomst, waardoor toekomstige neven- of herbestemmingen binnen de termijn van dit beheersplan niet aan de orde zijn. Toekomstige werkzaamheden mogen deze functie dan ook niet in de weg staan en moeten het gebruik van de site ondersteunen.

Er wordt nagegaan op welke manier de werking van de site kan verbeterd worden om deze functie ook in de toekomst te kunnen blijven verderzetten. Hierbij wordt gedacht aan een verbetering van het gebruikscomfort, zoals onder meer aanpassingswerken in functie van toegankelijkheid (rolstoelen, slechtzienden, ...), sanitair en verwarming (mogelijkheid voorzetbeglazing, aanpassen verwarmingssysteem en verwarmingselementen, ...). Hiervoor is het aangewezen eerst vooronderzoeken uit te voeren om na te gaan wat de comfortnoden zijn en wat de impact van de werken op de erfgoedwaarde van de site zou zijn. Het is uiteraard uitgesloten dat er werken uitgevoerd worden die nadelig zijn voor de erfgoedwaarden, of de conservatie van waardevolle elementen in gedrang zouden brengen. Zo dient er bijvoorbeeld onder meer met de invloed van de verwarming op waardevolle interieurelementen rekening gehouden te worden.

Bij eventuele toekomstige herinrichtingen van de kapel kunnen meer ingrijpende wijzigingen plaatsvinden in ruimtes met een minder waardevolle inrichting, zoals bijvoorbeeld de sacristie. Het interieur van de kapel, die de hoogste erfgoedwaarde bezit, kan hierdoor worden gevrijwaard.

Goed beheer en herstel van de erfgoedelementen

Het gaat hierbij om herstellings- en instandhoudingswerken die moeten voorkomen dat het erfgoed aftakelt. Om dit te bereiken wordt in de nabije toekomst een restauratiedossier opgesteld voor het exterieur, in een latere fase gevolgd door een apart dossier voor het interieur. Hierbij wordt de nadruk vooral gelegd op de waterdichtheid van het geheel en de stabiliteit van de constructie, indien nodig voorafgegaan door vooronderzoeken.

Tijdens de hele geldigheidstermijn van het beheersplan zal de kapel goed onderhouden worden. Om eventuele toekomstige gebreken tijdig op te sporen zullen de gebouwen op periodieke basis onderzocht worden door Monumentenwacht. Op basis van hun verslagen worden vervolgens zo snel mogelijk onderhouds- en herstellingswerken uitgevoerd. Om deze inspecties op een veilige manier mogelijk te maken, dient afgaande op de opmerkingen van Monumentenzorg de toegankelijkheid verbeterd te worden.

Het is de bedoeling dat het 16de-eeuwse schilderij 'Kruisafneming' en het 16de-eeuwse 'piëta'-beeld (resp. cultuurgood 2 en 10) na uitvoering van deze werkzaamheden, worden teruggeplaatst op hun oorspronkelijke plaats in de Onze-Lieve-Vrouw-van-de-Ossenwegkapel. Momenteel worden deze objecten om veiligheidsredenen bewaard in de Sint-Leonarduskerk te Zoutleeuw.

Het is verder ook wenselijk dat een aantal storende elementen verwijderd of aangepast worden om de bestaande erfgoedwaarden te versterken, of dat er verbeteringen uitgevoerd worden. De werken die hiervoor nodig zijn worden in het volgende hoofdstuk onder de noemer 'opwaardering' gegroepeerd. Dit wil zeggen dat dit niet-essentiële werken zijn en er geen prioriteit gegeven wordt aan het uitvoeren hiervan, maar wel een meerwaarde voor het monument zouden betekenen moesten ze uitgevoerd worden. Dit houdt onder meer in:

- Het uitvoeren van een onderzoek van de afwerkingslagen aan het interieur van de kapel op de wanden en plafonds om na te gaan of de neogotische schilderijen nog aanwezig zijn onder de huidige verflaag. Indien uit dit onderzoek blijkt dat deze schilderijen een waardevolle toevoeging aan het historische interieur zijn kan de mogelijkheid voor verdere vrijlegging ervan en/of restauratie/reconstructie ervan onderzocht worden.
- De ingreep waarbij het recente vlakke plafond in het schip samen met de centrale kolom werd geplaatst brengt in grote mate een verstoring van de ruimtelijke beleving van het historisch interieur teweeg en kan daarom niet gezien worden als een meerwaarde voor het gebouw. Deze worden bij voorkeur verwijderd. Idealiter wordt het resterende achterliggende gewelf, afhankelijk van de toestand, gerestaureerd of gereconstrueerd.
- Het vervangen van de kunststof ramen in de dwarsvleugel door houten ramen met roedeverdelingen, gereconstrueerd naar historisch model zoals op oude foto's en plannen kan gezien worden.
- Het onderzoeken van de kaleilaag van de koorgevels. Op basis van deze resultaten kan beslist worden om de gehele gevelpartijen te kaleien, of het baksteenparement bloot te laten.

Buitenruimte

- Algemeen

De huidige open ruimtes blijven hun open karakter behouden als omkadering van de historisch waardevolle gebouwen. Het is wenselijk dat deze open ruimtes onbebouwd blijven. Indien nieuwe structuren absoluut noodzakelijk zouden blijken te zijn voor de werking van de site, worden deze zo neutraal mogelijk binnen de historische context ingewerkt zodat deze zowel qua vorm, materialen en verhoudingen niet dominant zijn over of afbreuk doen aan de historische gebouwen. De aanplantingen worden periodiek onderhouden en beperkt in omvang. Klimplanten tegen de gebouwen worden ten stelligste afgeraden, evenals hoge aanplantingen dicht bij de gevels.

- Binnenplein

Het binnenplein blijft in gebruik om buitendiensten te organiseren. De contouren van het binnenplein dienen behouden te blijven. Het is wenselijk dat het open karakter van de ruimte behouden blijft, dat de huidige volumetrie van de gaanderij niet uitgebreid wordt en dat eventuele nieuwe ingrepen in een binnen de historische context passende vormgeving en materiaalgebruik uitgevoerd worden.

Zowel het groen als de buitenelementen, zoals de Mariagrot en het buitenaltaar, blijven binnen de termijn van het beheersplan regelmatig onderhouden. De storende schouw op het Mariagrotje wordt

bij voorkeur verwijderd, verborgen (achter begroeiing), of vervangen door een minder visueel opvallend alternatief. Er wordt een afgesloten opbergruimte ingericht op de site waar de stoelen en tafels kunnen gestockeerd worden. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een niet-representatieve ruimte, zoals bijvoorbeeld de schuur.

- Strook langs de Muggenberg

De hoge begroeiing van het plantenperk wordt vervangen door een lage onderhoudsvriendelijke begroeiing die doorzichten op de achterliggende gevel toelaat. Ook is het wenselijk dat een alternatief wordt gevonden voor de bestaande kaarsenkapel, een vrij banale constructie die het uitzicht op de waardevolle kapelgevel enigszins verstoort.

- Strook langs de dwarsschuur

De braakliggende strook aan de noordoostzijde van de schuur heeft voornamelijk een praktische functie als toegang tot de schuur. Deze zone heeft momenteel geen inrichting, maar wordt gebruikt als opslagplaats voor materiaal. Het huidige uitzicht is slordig en dient opgewaardeerd te worden. Deze zone behoudt bij voorkeur een groen en onverhard karakter.

Dwarsschuur

De dwarsschuur, die mee deel uitmaakt van de beschermde site verkeert in zeer slechte bouwfysische staat, waardoor de ruimte niet gebruikt wordt. Momenteel is er geen vraag naar een nieuwe invulling of herbestemming voor het volume. De kerkfabriek wenst de huidige functie van de schuur als opslagplaats te behouden. Op lange termijn kan een eventuele herbestemming mogelijk zijn, maar momenteel is er op deze site geen nood aan. De tafels en stoelen, die momenteel onder de galerij worden opgeslagen en het zicht verstoren, kunnen in de schuur worden opgeslagen. Doordat de schuur twee afzonderlijke toegangen heeft biedt dit verschillende mogelijkheden naar gebruik.

Omwille van de stabiliteitsproblemen is er een groot gevaar voor instorting en zullen er op korte termijn hoogdringende consolidatiewerken uitgevoerd worden. Vooral de kopgevel aan de straat is problematisch, aangezien deze zich afscheurt van het gebouw. Idealiter wordt de schuur met instandhouding van de huidige structuur gerestaureerd, maar gezien de verregaande staat van verval en de beperkte financiële middelen, kunnen een (gedeeltelijke) demontage en reconstructie noodzakelijk blijken. Hiervoor wordt een afzonderlijk dossier opgemaakt, in nauw overleg met het agentschap Onroerend Erfgoed.

6 Beheersmaatregelen

6.1 Doelstellingen en maatregelen

Onderstaande acties worden gegroepeerd volgens de hoogdringendheid dat ze moeten uitgevoerd worden, namelijk:

- **Dringend:** Dit zijn ingrepen die meteen moeten uitgevoerd worden om verval van de erfgoedwaarde te voorkomen;
- **Korte termijn:** Zo snel mogelijk uit te voeren, zeker binnen de 2 à 5 jaar;
- **Middellange termijn:** Niet dringende werken die toekomstige schade aan erfgoedelementen moet vermijden;
- **Lange termijn:** De termijn waarbinnen deze werken uitgevoerd worden, hebben weinig of geen effect op verval van de erfgoedwaarde.

Doelstelling 1: Het behoud en beheer van de erfgoedwaarden van de Ossenwegkapel

Maatregel 1.1.: Restauratie van het exterieur

- Korte termijn

Actie 1: Uitbuikingen en scheuren in het metselwerk worden stabiliteitstechnisch nagekeken en verstevigd waar nodig. Bij scheuren worden scheurmeters geplaatst om na te gaan of het om een oude zettingsscheur gaat, of dat deze nog actief is.

Actie 2: Alle daken worden nagekeken op beschadigde of weggevalen leien, deze worden hersteld of teruggeplaatst waar nodig.

Actie 3: Alle daken worden nagekeken op beschadigde, slecht aansluitende of verdwenen loodslabben, deze worden hersteld of teruggeplaatst waar nodig.

Actie 4: Alle goten worden nagekeken, waarbij de beschadigde bevestigingsbeugels, ingerotte houten elementen, zinken aansluitingen en beschadigde afvoeren worden hersteld of vervangen.

Actie 5: De cementering van de topgevel van het schip wordt hersteld.

Actie 6: De dakruiter wordt hersteld door de galmborden stevig te bevestigen, de duivenwering aan te passen en het torenkruis te herstellen.

Actie 7: Er dienen meer ladderhaken en ankerpunten geplaatst te worden op de torenspits om deze veilig toegankelijk te maken. Meer advies hierrond kan bij Monumentenwacht ingewonnen worden.

Actie 8: Het dakkapelraam wordt gerestaureerd en herschilderd. Hierbij wordt ervoor gezorgd dat in de gerestaureerde toestand de aansluitingen met het dak waterdicht zijn.

- Middellange termijn

Actie 9: Het voegwerk wordt nagekeken en hersteld waar nodig.

Actie 10: Het ontbrekende muuranker op de westgevel van het schip wordt gereconstrueerd naar voorbeeld van de aangrenzende muurankers.

Actie 11: De installatie voor brandbeveiliging wordt geoptimaliseerd.

Actie 12: De installatie voor diefstalbeveiliging wordt geoptimaliseerd. Het is de bedoeling dat het 16de-eeuwse schilderij 'Kruisafneming' en het 16de-eeuwse 'piëta'-beeld (resp. cultuurgoed 2 en 10) na uitvoering van deze werkzaamheden, worden teruggeplaatst op hun oorspronkelijke plaats in de Onze-Lieve-Vrouw-van-de-Ossenwegkapel.

Maatregel 1.2.: Opwaardering van het exterieur

- Lange termijn

Actie 13: Herwerken van de kaarsenkapel.

Actie 14: Vervangen van het kunststof schrijnwerk van de ramen in de dwarsvleugel door houten schrijnwerk.

Actie 15: Onderzoek naar kaleilaag op de koorgevels. Op basis van de resultaten opnieuw kaleien of kalei verwijderen.

Maatregel 1.3.: Restauratie van het interieur

- Korte termijn

Actie 16: De gehele houten kapconstructies worden nagekeken op loszittende, ontbrekende en aangetaste onderdelen en worden gerestaureerd of aangevuld waar nodig.

- Middellange termijn

Actie 17: Het interieur zal op termijn een opfrissing kunnen gebruiken, met name het herschilderen van de wanden en plafonds. Vooraleer toekomstige plafondschilderwerken uit te voeren wordt bij voorkeur onderzocht of de het isoleren van het plafond de steeds terugkerende vervuiling van het plafond (door thermoforese) kan helpen vermijden.

Maatregel 1.4.: Opwaardering van het interieur

- Lange termijn

Actie 18: Het dambordpatroon van de koorvloer wordt hersteld met gelijkaardige wit-zwarte marmertegels.

Actie 19: Uitvoeren van een onderzoek van de historische afwerkingslagen in de kapel.

Actie 20: Het eventuele herinrichten van de sacristie, indien nodig.

Actie 21: Het recente vlakke plafond in het schip en de centrale kolom verwijderen en het resterende achterliggende gewelf restaureren/reconstrueren.

Maatregel 1.5.: Onderhoud en inspectie van het exterieur, het interieur en de cultuurgooederen

- Korte termijn

Actie 22: Periodiek onderhoud van het exterieur.

Actie 23: Periodiek onderhoud van het interieur.

Actie 24: Periodiek onderhoud van de cultuurgooederen.

Actie 25: De zolders en dakruiter worden veilig toegankelijk gemaakt, bijvoorbeeld door een vaste ladder op het oksaal, het aanbrengen van bijkomende ladderhaken en ankerpunten.

Doelstelling 2: Het behoud en het beheer van de erfgoedwaarden van de schuur

Maatregel 2.1.: Voorkomen van verder verval

- Dringend

Actie 26: Uitvoeren van consolidatiewerken om de stabiliteit van de structuur te garanderen.

Actie 27: Waterdicht maken van de buitenschil.

Maatregel 2.2.: Restauratie van de schuur (interieur + exterieur)

- Middellange termijn

Actie 28: De schuur dient in zijn geheel te worden gerestaureerd, met het oog op het behouden van de huidige functie als opslagplaats. Dit houdt onder meer in: het restaureren van baksteenmetselwerk en voegwerk; het restaureren van de houten dakstructuur en de dakbedekking in Boomse pannen; het garanderen van de stabiliteit op lange termijn; het eventueel inbrengen van een vloerafwerking; eventuele andere werken die noodzakelijk zouden blijken voor het in stand houden van het gebouw (behandeling tegen opstijgend vocht, vernieuwen van de regenwaterafvoer, etc.).

Doelstelling 3: Het opwaarderen van de buitenruimtes

Maatregel 3.1.: Opwaarderen van het binnenplein

- Lange termijn

Actie 29: Verwijderen, verbergen of vervangen van de schouw op de Mariagrot.

Actie 30: Inrichten van opbergruimte (eventueel in de schuur, zie doelstelling 2).

Maatregel 3.2.: Opwaarderen van de strook langs de Muggenberg

- Lange termijn

Actie 31: Aanpassen van de begroeiing.

Maatregel 3.3.: Opwaarderen van de strook langs de schuur

- Lange termijn

Actie 32: Opruimen en eventueel herinrichten van deze zone.

6.2 Overzicht

Locatie	Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating	Termijn
Kapel					
Exterieur	Gevelreiniging		20-jaarlijks		LT
	Leegmaken dakgoten		Halfjaarlijks	NVT	KT
	Schilderen schrijnwerk		10-jaarlijks		MLT
	Schilderen smeedwerk		10-jaarlijks		MLT
	Nazicht Monumentenwacht		3 à 5-jaarlijks	NVT	KT
	Restauratie schrijnwerk	x			KT
	Verwijderen/vervangen kaarsenkapel	x			LT
	Plaatsen scheurmeters	x		NVT	KT
	Restauratie metselwerk	x			MLT
	Voegwerkherstel	x			MLT
	Reconstructie raamschrijnwerk	x			LT
	Reconstructie muuranker schipgevel	x			MLT
	Optie: Verwijderen kaleilagen koor	x			LT
	Optie: Aanbrengen kaleilaag koor	x			LT
	Herstel dakbedekking	x			KT
	Herstel loodslabben	x			KT
	Herstel goten	x			KT
	Herstel cementering	x			KT
	Bevestiging galmborden	x			KT
	Aanpassen duivenwering dakruiter	x			KT
	Bijplaatsen ladderhaken torenspits	x			KT
	Restauratie torenkruis	x			MLT
Interieur	Schilderen wanden en plafonds		15-jaarlijks		MLT
	Reconstructie koorvloer	x			LT
	Optie: Restauratie/reconstructie neogotische interieurschilderingen	x			LT
	Optie: Herinrichten sacristie	x			LT
	Restauratie/reconstructie schipgewelf	x			LT
	Restauratie kapconstructies	x			KT
	Toegankelijk maken zolders en toren	x			KT
	Optimalisatie brandbeveiliging	x			MLT
	Optimalisatie diefstalbeveiliging	x			MLT
Schuur					
	Hoogdringende consolidatiewerken	x			D
	Optie: Restauratie schuur	x			KT
	Optie: (gedeeltelijke) reconstructie schuur	x			KT
Buitenruimte					
Binnenplein	Onderhoud begroeiing		Maandelijks	x	KT

Muggenberg	Restauratie cementrustiek	x	Jaarlijks	MLT
	Reiniging cementrustiek			KT
	Wegwerken schouw grotje	x		LT
	Inrichten opbergruimte	x		LT
	Optie: Herinrichting	x		LT
	Optie: Wijzigen gaanderij	x		LT
	Optie: Wijzigen straatmuur	x		LT
	Vervangen begroeiing	x	2-maandelijks	LT
	Onderhoud begroeiing	x		KT
	Verwijderen afval en materialen	x		MLT
Schuur	Optie: Aanbrengen vloerafwerking	x		LT

De kerkfabriek staat in voor het beheer van de site en de opvolging van het beheersplan.

Om eventuele schadebeelden tijdig op te sporen of te voorkomen worden de gebouwen tweejaarlijks door Monumentenwacht nagekeken. Op basis van hun verslagen worden vervolgens zo snel mogelijk onderhouds- en herstellingswerken uitgevoerd door gespecialiseerde vakmensen.

Verder wordt er een onderhoudslogboek bijgehouden, waarin de realisatie van de beheersdoelstellingen uit hoofdstuk 5, en de uitvoering van de maatregelen en werkzaamheden uit hoofdstuk 6 worden bijgehouden. Hierbij wordt aangegeven of deze ingrepen volstonden om de vooropgestelde visie te realiseren, of dat er een bijsturing van de maatregelen en werkzaamheden of de visie nodig is. Dit logboek wordt zesjaarlijks gerapporteerd aan het Agentschap Onroerend Erfgoed.

8 Bijlagen

Perimeter van gebied waarvoor beheersplan wordt opgemaakt (met schaal en N-pijl)	Zie hoofdstuk 1.3, fig. 1
Lijst van geplande werkzaamheden	Zie hoofdstuk 6.2
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating	Zie hoofdstuk 6.2
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart	NVT
Lijst van open erfgoed met aanduiding op kaart	NVT
Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed	NVT
Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is	NVT
Lijst van cultuurgoederen	Bijlage 8.1
Lijst van geplande werkzaamheden aan een orgel dat dateert van na de Eerste Wereldoorlog	NVT
Bibliografie	Bijlage 8.2
Inspectierapport Monumentenwacht 2014	Bijlage 8.3